

Kehittämiskeskus Oy Häme, Satu Huuhka
Hämeenlinnan seudun kyläkaavoitushanke

KALVOLAN IITTALAN & KEIKKALAN kyläkaava

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Kehittämiskeskus Oy Häme
Hämeenlinnan seudun kyläkaavoitushanke
2012

teksti, ulkoasu & taitto Satu Huuhka
kansi Jenna Taajamo & Satu Huuhka
kuvat Satu Huuhka, ellei toisin mainita

Pohjakartat (c) Maanmittauslaitos 2012.
Kopiointi ilman MML:n lupaa kielletty.
Julkaisulupa MML/VIR/HÄME/611/08.

ISBN 978-952-6625-18-8 (painettu)
ISBN 978-952-6625-19-5 (pdf)

Hanke ja julkaisu ovat saaneet rahoitusta EU:n
maaseuturahastosta Linnaseutu ry:n kautta.

Hyvä lukija! Pitelet kädessäsi Kalvolan litalan ja Keikkalan kyläkaavaa. litalalle epävirallinen kyläkaava on ensimmäinen ja Keikkalalle toinen. Julkaisu tehtiin vuosien Hämeenlinnan seudun kyläkaavahankeessa 2010-2012 aikana. Kalvolasta kyläkaavatyöhön määriteltiin alue, joka sijoittuu osittain litalan taajamaan ja osittain Keikkalan kylään, mutta ei kattanut niistä kumpaakaan kokonaan. litalassa tarkoitus oli käsitellä erityisesti Lasimäkeä, mutta tämä tajuus osoittautui nopeasti aivan liian suppeaksi. Myöskään pelkän Keikkalan tutkiminen ilman litalan taajaman vaikutusten huomioon otamista ei vaikuttanut mielekkäältä. litalan ja sen ympäristön suunnittelukysymyksissä on monin tavoin kyse on taajaman ja maaseudun kohtaamisesta. Fyysisesti sitä on rajapinta, jossa taajama loppuu ja maaseutu alkaa, mutta sitä on myös litalan vähittäinen ”kaupungistuminen”, jonka vaikutukset eivät rajaudu ainoastaan taajaman sisälle.

Hankkeen aloitustilaisuudessa 18.10.2010 Lasimäen ravintolassa asukkaat arvioivat alueen hyviä ja huonoja puolia. Positiivisista asioista ne, jotka pystyi sijoittamaan kartalle nuppineulan avulla, keskittyivät Keikkalan maisemiin. Kehittämistä tarvitsevien kohteiden nuppineulat ryhmittäytyivät puolestaan litalan taajaman rajojen sisäpuolelle. Niinpä suunnittelussa voitiin lähteä liikkeelle Keikkalan maisemien säilymisen turvaamisesta, kun taas litalassa tarvitaan selvästi kokonaisvaltaista kehittämistä. Oli selvää, että koko litalan ja sen ympäristön suunnittelukysymysten vyyhdin käsittely ei kyläkaavahankeeseen resurssien puitteissa ollut mahdollista. Vuoden 2011 lopulla Kehittämiskeskus Oy Hämeessä käynnistyi kyläkaavahankeeseen rinnalle kokonaisvaltaisempi litalan visio 2030 -hanke jota tukemaan Hämeenlinnan kaupunki laatii litalan maankäytön kokonais suunnitelman sekä keskustan kehittämissuunnitelman. Kyläkaavahanke toimi pohjatöinä näille kahdelle. Vaikuttaisikin siltä, että litalan maankäytön suunnittelu on hyvissä käsissä.

Hämeenlinnassa 6.7.2012

Satu Huuhka,
kyläkaava-arkkitehti
Kehittämiskeskus Oy Häme

SISÄLLYS

1. Taustaa	2
1.1 Kalvola Hämeenlinnassa & Iittala ja Keikkala Kalvolassa	2
1.2 Työskentely kyläkaavahankkeessa	4
2. Perustiedot	6
2.1 Asukasprofiili	6
2.2 Palvelutarjonta	8
2.3 Infrastruktuuri	10
2.4 Maasto ja maaperä	12
2.5 Arvot	12
Maisema	12
Muinaismuistot	14
Luonto	14
Rakennusperintö	16
2.6 Historia	18
2.7 Kaavoitus	20
3. Kehittämistarpeet ja -keinot	22
3.1 Iittalan asemakaavan analyysi	22
3.2 Keskustan kehittäminen	24
3.3. Iittalan ja Keikkalan rajapinta	26
3.4 Turkinmäki, Käikiänniemi ja Keikkala	26
3.5 Ideointi - puutarhakaupunki	28
3.2 Kyläkaava Iittalan visiohankkeen tukena	30
Liite: 1. asukasillan ryhmätyön tulokset	32

littalan ja sen ympäristön maisemassa ja rakennetussa ympäristössä asuu ihmisen vuosisataisen toiminnan kädenjälki. Yllä Keikkalan hautausmaan puukujanne, alla littalan lasitehtaan konttorirakennus 1900-luvun alusta, vasemmalla sivulla Keikkalaa Puupihan suunnasta nähtynä.

1. TAUSTAA

1.1. Kalvola Hämeenlinnassa & Iittala ja Keikkala Kalvolassa

Kalvolan kunta liittyi yhdessä neljän muun maaseutukunnan kanssa osaksi Hämeenlinnan kaupunkia vuoden 2009 alussa. Ennen kuntaliitosta Kalvolassa ei ollut yhteistä rajaa Hämeenlinnan kantakaupungin kanssa, vaan väliin jäi Hattula. Sen sijaan Kalvolalla ja Hämeenlinnalla oli toiminnallinen yhteys moottoritietä ja junarataa pitkin. Maayhteyskin järjestyi lounaassa Hattulasta liitetyllä kannaksella.

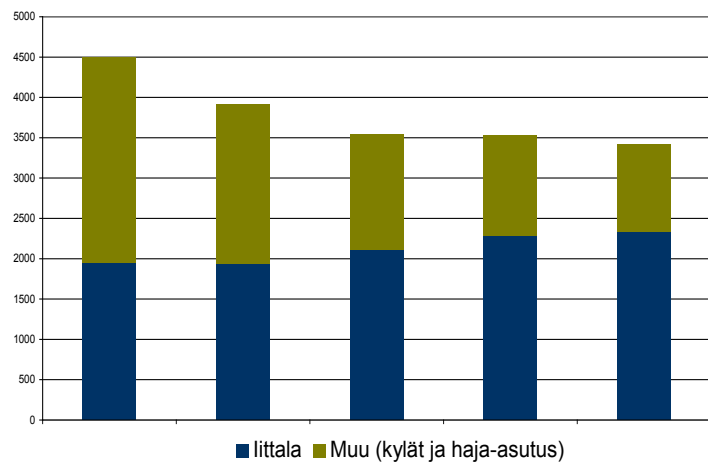
Kalvola oli liittyneistä kunnista kaupunkimaisin. Koko pitäjä on asukasluvultaan vain hieman Hauhoa pienempi, mutta Hauhon kirkonkylän asukasmäärä on vain puolet littalan asukasmäärästä. Keskustaaajama Iittala onkin liitoskuntien toiseksi suurin taajama heti Lammin kirkonkylän jälkeen, ja siellä asuu lähes 70% Kalvolan väestöstä alueella, joka kattaa vain 4% pitäjän pinta-alasta. Taajaman ja

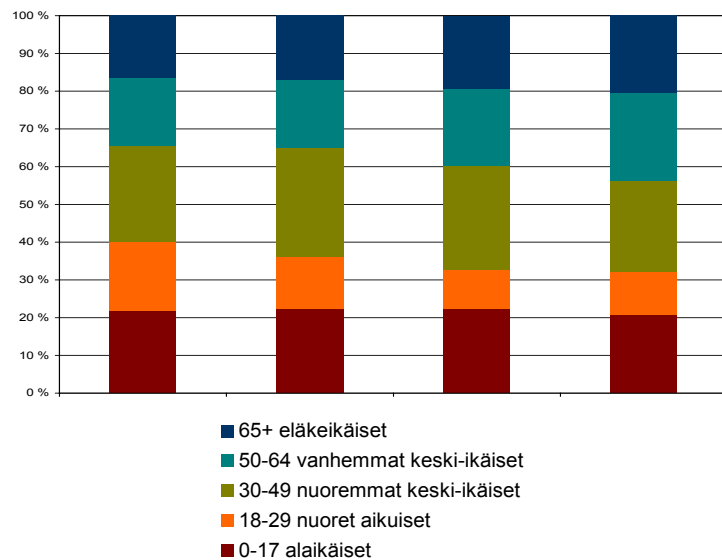
maaseudun raja on säilynyt ilahduttavan selkeänä, ja - toisin kuin monista muista uuden Hämeenlinnan alueista - Iittalasta tuntuu luonnollista puhua kaupunginosan käsitteellä, sillä se muistuttaa kanta-Hämeenlinnan pientaloalueita. Keikkalan kylä alkaa heti Iittalan lounaislaidalta, ja kuuluu vielä Iittalan tilastoalueeseen. Iittalan ympäristössä, korkeintaan 10 kilometrin etäisyydellä taajamasta, asuu noin 20% pitäjän väestöstä. Pirttikosken ympäristössä, metsäisessä lounais-Kalvolassa asuu vain 10% asukkaista, vaikka alue kattaa yli puolet pitäjän pinta-alasta.

Kalvolan väestön sijoittuminen on kääntynyt pääläelleen 40 vuodessa. Vuonna 1960 Kalvolan maaseudulla asui suurin piirtein saman verran väkeä kuin Iittalassa asuu nyt. Kalvola menetti asukkaitaan 1960-70-lukujen suuressa maaltamuutossa vähemmän kuin muut seudun maaseutukunnat. Pitäjän asukasluku on pysynyt ta-

Kalvolan asukasmäärän ja sijoittumisen muutos
1960 - 1970 - 1980 - 1990 - 2000

Kalvolan väestön ikärakenteen muutos
1980 - 1990 - 2000 - 2009

Tietojen lähde: Hämeen liitto / Tilastokeskus

saisena vuodesta 1980 lähtien, ja myös sen ikärakenteen vanhentuminen on ollut maltillista. Alaikäisten suhteellinen osuus on pysynyt lähes ennallaan reilussa 20%:ssa. Muuten ikärakenteen muutoksessa on nähtävissä samat trendit kuin kaikissa Hämeenlinnan uusissa pitäjissä: eläkeikäisten määrä kasvaa, nuorten aikuisten suhteellinen osuus on pudonnut noin puoleen vuoden 1980 tasosta, ja keski-ikäisten ikäluokassa vanhempi pää painottuu entistä enemmän.

1.2. Työskentely kyläkaavahankkeessa

Hankkeen perustyö - analysointi ja suunnittelu - tapahtui sekä maasto- että toimistotöinä. Kyläkaava-arkkitehti analysoi Keikkalan maisemaa maastossa liikkuen ja etsi maisemallisesti sopivia uusia rakennuspaikkoja kylärakenteesta. Väestörakenteen analysointiin ja kylän fyysisen ympäristön visualisointiin käytettiin erilaisia Hämeenlinnan kaupungilla käytössä olevia tietojärjestelmiä, joista saatiin tietoa esimerkiksi työmatkojen suuntautumisesta ja joilla pystyttiin kuvaamaan vaikkapa alueen maaperän ominaisuuksia. Iittalan asemakaava-alueissa olevat rakentamattomat tontit selvitettiin karttatarkastelun avulla, ja tulos - lähes 250 rakentamatonta tonttia - yllätti varmasti kaikki. Vanhan asemakaavan analyysi osoittautuikin olennaiseksi osaksi kyläkaavan

antia. litalan visio 2030 -hankkeen käynnistettyä kyläkaava-arkkitehti siirtyi tukemaan laajemman hankkeen toteuttamista mm. osallistumalla visioryhmän tapaamisiin ja asumisen teematyöpajaan. Lisäksi kyläkaavahankkeessa havainnollistettiin kartalla visioryhmän tuottamia tavoitteita, kuten 1500 uuden asukkaan vaatimaa lisäpinta-alaa.

Kyläkaava-arkkitehti oli hankkeen aikana läsnä Kalvolassa paikallisille järjestettyjen tilaisuuksien kautta. litalassa pidettiin kolme asukasilttaa, joihin kyläläiset kutsuttiin lehti-ilmoituksilla sekä osoitteensa ilmoittaneet myös henkilökohtaisilla kutsukirjeillä. Ensimmäiseen tilaisuuteen Lasimäen ravintolan syksyllä 2010 saatiin runsaas 50 hengen osanotto. Tässä kyläkaavastartissa kerättiin paikallisilta suunnittelun lähtötietoja SWOT-analyysistä (vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet, uhat) sovelletussa aivoriihessä, ja asukkaiden ideointi oli kiitettävän kantaaottavaa sekä myös sopivan lennokasta. Asukkaiden työskentelyn tulokset ovat liitteenä vihon lopussa. Näin saaduista lähtötiedoista kävi kuitenkin heti ilmi, että litalan maankäytön suunnittelun ongelmakenttä on liian suuri yksin kyläkaavatyössä ratkaistavaksi. Kyläkaavahankkeessa tehtiin pohjatyö, ja litalan maankäytön suunnittelu jatkuu litalan visio 2030 -hankkeessa ja sitä tulevassa maankäyttöselvityksessä.

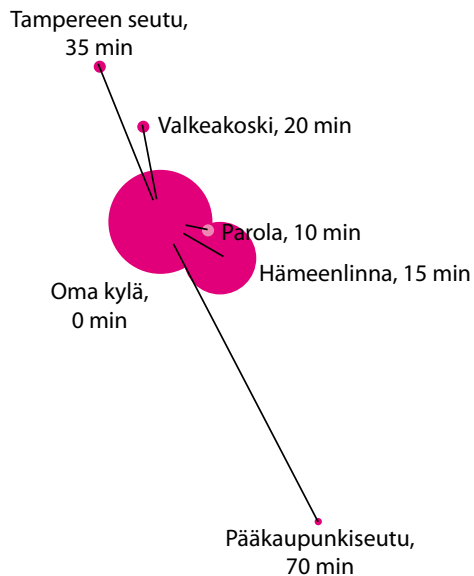
Lisäksi litalan ja erityisesti Lasimäen yrittäjille järjestettiin erikseen yritystila-tilaisuus, jossa maankäytön suunnittelua peilattiin elinkeinotoiminnan tarpeiden kautta. Yrittäjät kutsuttiin keväällä 2011 pidettyyn tilaisuuteen suoraan henkilökohtaisilla kirjeillä. Tilaisuuteen osallistui 10 yrittäjää. Maankäyttöasioissa Lasimäen yrittäjien mielenkiinto kohdistui luonnollisesti Lasimäen kehittämiseen hyödyntämällä paremmin Äimäjärven läheisyyttä alueen viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden lisäämisessä.

Toisessa kyläillassa syksyllä 2011 asukkailla oli mahdollisuus kommentoida tehtyjä havaintoja sekä kehittämissuunnitelmia, mutta tilaisuus houkutteli paikalle enää 15 kyläläistä pääosin Keikkalan puolelta. Kolmas tilaisuus litalan Palotalolla syksyllä 2012 päätti hankkeen. Lisäksi kalvolalaisilla oli mahdollisuus osallistua myös kyläkaavahankkeen ja Sadan megan maakunta -hankkeen yhteistyössä järjestämiin Google Maps -karttaohjelmakoulutuksiin keväällä ja syksyllä 2011.

Tähän julkaisuun on koottu tiivistelmä hankkeen aikana käydyistä keskusteluista ja tehdyistä analyyseistä. Vihkoon ei ole pyritty sisällyttämään kaikkea eri yhteyksissä esillä ollutta materiaalia, vaan julkaisun näkökulma on tiivistetty, kyläkaava-arkkitehdin ammatillinen näkemys litalan ja Keikkalan maankäytölle olennaisten asioiden valikoidusta. Yksi suurimmista arvoista hankkeessa lienee kuitenkin ollut itse oppimisprosessi.

Kalvola on lasi- ja kivipitäjä. litalan käyttö- ja taidelasi on yksi suomalaisen designin tunnetuimpia tuotteita. Arkkitehti J.S. Sirénin suunnittelema Suomen eduskuntatalo Helsingissä on Kalvolan graniittia. (Ylempi kuva Kehittämiskeskus Oy Häme, alempi kuva Wikimedia Commons / Janne Hellsten)

Yllä: littalan sijainti Etelä-Suomen kaupunkien keskellä sekä asukkaiden työmatkojen suuntautuminen. Viivan pituus kuvaa ajallista etäisyyttä paikasta ja ympyrän suuruus sinne suuntautuvien työmatkojen osuutta:

1. Oma kylä 43%
2. Hämeenlinna 29%
3. Tampereen seutu 5%
4. Hattula (Parola) 5%
5. Valkeakoski 5%

(Kuva Kehittämiskeskus Oy Häme / Toni Husu)

2. PERUSTIEDOT

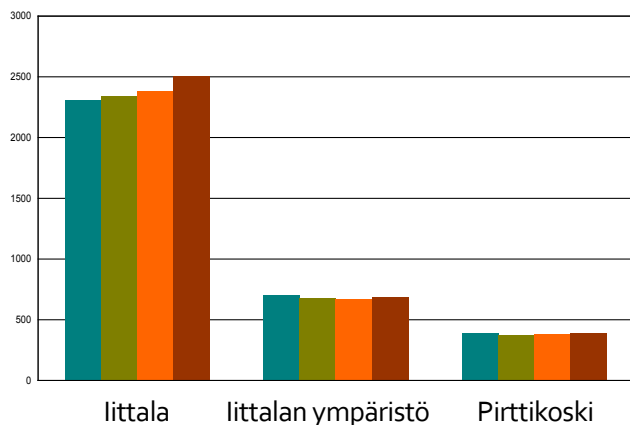
2.1. Asukasprofiili

Littala ja Keikkala ovat hyvin erilaisia alueita jo kokonsa puolesta, sillä littalassa on n. 2500 asukasta ja Keikkalassa vain reilu 200. Silti Keikkala on Kalvolan suurin kylä, ja Suomen ympäristökeskuksen määritelmän mukaan Keikkalan kylä on väestön- ja rakentamistiheydensä puolesta itse asiassa samaa taajama-aluetta littalan kanssa. Kalvolassa eri alueiden erot lasten ja vanhusten suhteellisuudessa osuudessa väestöstä ovat liitoskunnista pienimmät. Kolmesta tilastoalueesta lasten osuus on suurin littalassa, mutta eläkeikäisiäkin on yli 20%. Nuorten aikuisten (18-29) suhteellinen osuus on littalassa samaa luokkaa kuin Hämeenlinnan kantakaupungin pientaloalueilla ja suurin hankkeessa mukana olleista kylistä. Littalan taloudellinen huoltosuhde (työvoiman ulkopuolella olevien suhde työssäkäyviin) on kohtuullisen hyvä, se on lähes sama sekä koko Hämeenlinnan että koko maan keskiarvon kanssa. Väestöllinen

huoltosuhde (lasten ja eläkeläisten suhde työkäiseen väestöön) on kuitenkin korkeampi kuin muissa kylissä.

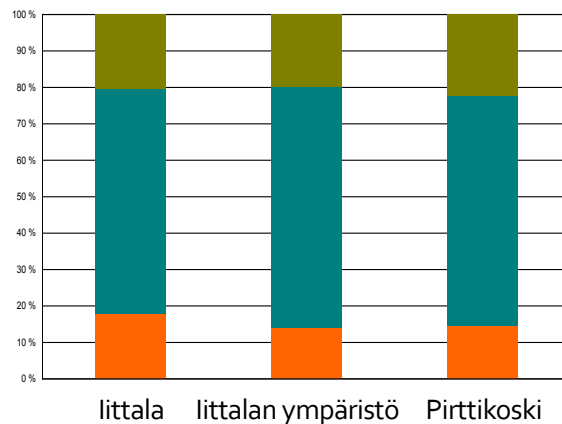
Littalan työpaikkaomavaraisuus on hieman yli 70%. Ottaen huomioon, että littala on entinen kuntakeskus, prosentti voisi olla parempikin. On kuitenkin ymmärrettävää, että hyvät liikenneyhteydet kuitenkin lisäävät littalan vetovoimaa pelkkänä asuinpaikkana ja mahdollistavat työn etsimisen muualta - lähinnä Hämeenlinnan kantakaupungista. Ne myös tuovat pendelöijiä littalan työpaikkoihin. Hieman harvempi kuin joka toinen iittalalainen työssäkäyvä työskentelee omassa kylässä. 15-20 minuutin etäisyydellä sijaitseva Hämeenlinnan keskusta on noin 30% osuudellaan toiseksi tärkein työssäkäyntialue. Liikenneyhteydet huomioon ottaen työssäkäynti suuntautuu yllättävänkin vahvasti Hämeenlinnaan - Tampereen seutu, Valkeakoski ja Parola työllistävät kukin

Kalvolan osa-alueiden asukasmäärän muutos
1995 - 2000 - 2005 - 2009

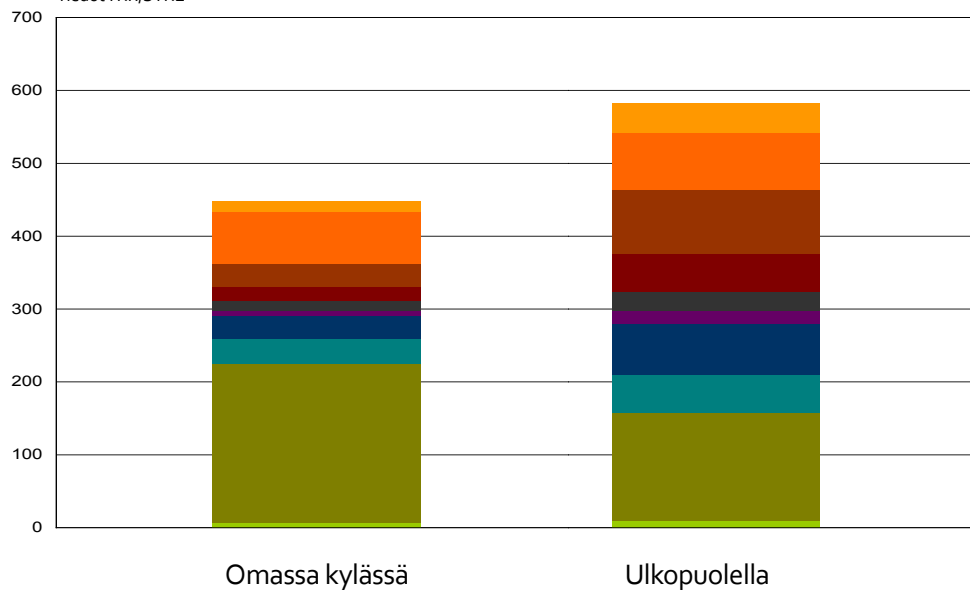
Kalvolan osa-alueiden väestön ikärakenne 2007

alle 15-vuotiaat 15 - 64-vuotiaat yli 65-vuotiaat

littalan ja Keikkalan asukkaiden työssäkäynti omassa kylässä tai ulkopuolella
toimialan mukaan 2007

Tiedot YKR/SYKE

Yllä ja vasemmalla: Tilastotietoja littalasta ja Kalvolan kahdesta muusta tilastoalueesta. littalan tilastoalue pitää sisällään myös Keikkalan. (Väestötiedot Hämeen liitto / Tilastokeskus, työssäkäyntitiedot SYKE/YKR)

- muu yhteiskunnallinen ala
- sosiaali- ja terveysala
- hallinto ja koulutus
- liike-elämä
- liikenne
- hotelli- ja ravintola-ala
- kauppa
- rakentaminen
- teollisuus
- alkutuotanto

Lasimäki on yksi keskeisimpiä litalan kaupallisia ympäristöjä. Lasimäki tarjoaa myös asukkaiden käyttöön sellaisia liikkeitä, joita litalan kokoisessa taajamassa muuten ei ehkä olisi. (Kuva Kehittämiskeskus Oy Häme / Jorma Jämsén)

vain noin 5% työssäkävivistä eli parisen prosenttia koko litalan väestöstä. Teollisuus on selkeästi litalan tärkein toimiala sekä työpaikkojen että työvoiman määrässä tarkasteltuna - niitä on molempia vajaa 400 kappaletta. litalan teollisuustyöpaikat riittäisivät siis työllistämään lähes kaikki toimialalla työskentelevät iitalalaiset, mutta käytännössä puolet teollisuuden alalla työskentelevistä suuntaa pitäjän ulkopuolelle töihin ja vastaavasti puoleen litalan teollisuustyöpaikoista työntekijät tulevat töihin litalan ulkopuolelta. litalan palvelutarjonta ja joukkoliikenne mahdollistavat myös autottoman elämäntavan, sillä lähes 25% asutokunnista ei omista autoa.

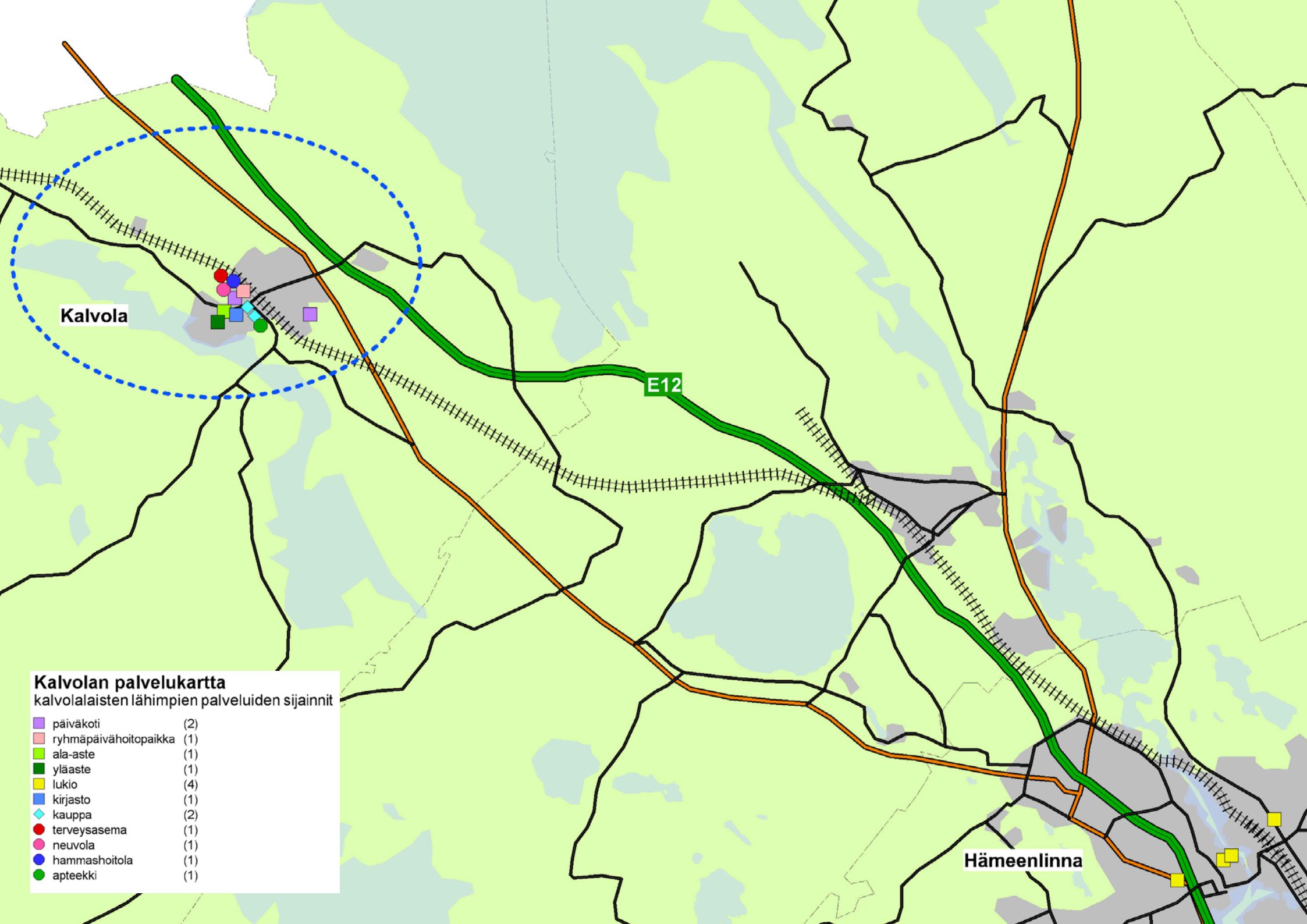
littala näyttäytyy elävänä, vakituksen asumisen taajamana, sillä lomiasuntojen osuus (10%) on pieni verrattuna muihin kyliin tai jopa muihin entisiin kuntakeskuksiin. Alueen rakennuskanta koostuu reilusta 10 kerrostalosta, 50 rivitalosta ja vajaasta 900 omakotitalosta. Uusia omakotitaloja nousee vuosittain 10 kappaleen luokkaa, mikä on asukasmäärään suhteutettuna samaa luokkaa esimerkiksi Hämeenlinnan pientaloalueiden tai Tuuloksen entisen kuntakeskuksen Syrjäntaan kanssa.

2.2. Palvelutarjonta

Kalvolan pitäjän kaupalliset ja kunnalliset palvelut ovat keskittyneet littalaan, jossa ne sijaitsevat kävelymatkan päässä

toisistaan. littalasta löytyvät kaikki peruspalvelut toisen asteen koulutusta eli lukiota ja ammattikoulua lukuun ottamatta. Vanhainkoti on sijainnut Keikkalassa, mutta se on päätetty siirtää littalaan. Hämeenlinnan ja erityisesti sen kauppakeskittymä Tiiriön läheisyys syönee litalan omaa kaupallista toimintaa, sillä erimerkiksi erikoiskaupan tarjonta vaikuttaa taajaman kokoon nähden ja esimerkiksi puolet pienempään Hauhon kirkonkylään verrattuna vaatimattomalta. Toisaalta Lasimäellä on erikoisliikkeitä, joita litalan kokoisessa taajamassa muuten tuskin olisi. Tavalliselle asukkaalle näiden, lähinnä lahjatavaraliikkeiden merkitys voi kuitenkin olla vähäinen. Huomionarvoista on myös, että 80% litalan yrittäjistä on yli 58-vuotiaita, mikä tarkoittaa, että suuri osa yrityksistä saattaa lopettaa toimintansa lähivuosien aikana, ellei jatkajia löydy.

littala on Hämeenlinnan seudulla Parolan ja Turengin lisäksi ainoa pieni, toimiva juna-asema. Asemalla pysähtyvät Helsingin ja Tampereen väliä liikennöivät taajamajunat. Junamatka Hämeenlinnan asemalle kestää vartin, Tampereelle puoli tuntia ja Helsinkiin puolitoista tuntia. Juna-aikataulut mahdollistavat pendelöinnin päivätöitä tekeville. Linja-automatka Tampereelta tai Valkeakoskelta tulevilta vakiovuoroilla kestää Hämeenlinnaa puoli tuntia. Tampere-Helsinki -pikavuorot pysähtyvät litalan kohdalla moottoritien

Kalvolan palvelukartta
kalvolalaisten lähimpien palveluiden sijainnit

	päiväkoti	(2)
	ryhmäpäivähoitopaikka	(1)
	ala-aste	(1)
	yläaste	(1)
	lukio	(4)
	kirjasto	(1)
	kauppa	(2)
	terveysasema	(1)
	neuvola	(1)
	hammashoitola	(1)
	apteekki	(1)

Yllä: Infrastruktuuri, erityisesti tieympäristö, dominoi litalan kyläkuvaa. Kyläkeskustan keskipiste on litalantien liikenneympyrä, joka linkoo autoilijat eri suuntiin, ulos taajamasta. Myös Lasimäen matkailukeskuksen pysäköintialue on hallitseva elementti kyläkuvasa. Uuden myymälärakennuksen myötä Lasimäki sulkeutuu yhä enemmän itseensä ja kääntää litalantien kulkijoille selkänsä. (Kuva Kehittämiskeskus Oy Häme / Jorma Jämsén)

Vasemmalla sivulla: litalan seisake on Hämeenlinnan toinen juna-asema, jolla ei tosin enää ole asemarakennusta. litalan kehitys voisi rakentua voimakkaamminkin raideyhteyden varaan.

rampeilla. Matka Helsinkiin kestää kaksi tuntia ja Tampereelle tunnin. Keikkalasta puolestaan pääsee litalan ja Hämeenlinnan suuntaan Taljalasta lähtevillä vakiovuoroilla aamuisin, mutta paluuyhteyksiä on tarjolla vain keskipäivän aikaan. Kyläpussi-palvelulinja on tarkoitettu erityisesti helpottamaan maaseudun autottomien vanhusten asiointia litalassa. Linja ajetaan Keikkalan läpi kerran viikossa.

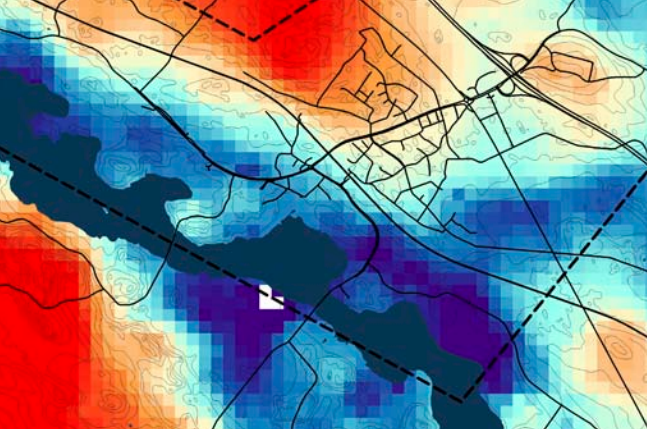
2.3. Infrastruktuuri

Taajamana litala on vesihuolto-yhtiö HS Veden vesi- ja viemäriverkostossa. Vesilaitoksen toiminta-alueella vesihuolto-yhtiöllä on toimitusvelvollisuus ja kiinteistöillä on verkostoon liittymisvelvollisuus. Toiminta-alue ulottuu myös Keikkalan puolelle, jossa vesijohto ja viemäri kulkevat litalantien pohjoispuolella. Leipälän ja kirkon kohdalla viemäri on toteutettu paineviemärinä, mutta muuten normaalina viettoviemärinä. Ennen Keikkalan kylän raittia verkosto siirtyy tien eteläpuolelle. Suurin osa vanhasta kylästä on verkoston ja toiminta-alueen piirissä. Kuitenkin kylän kolme muuta asutuskeskittymää - Turkinmäki, Käikiänniemi ja rantarakentaminen vanhainkodin kohdalla - jäävät toiminta-alueen ulkopuolelle. Turkinmäkeen osalle kiinteistöistä tulee silti vesijohto ja Keikkalan rantaan myös paineviemäri. Toiminta-alueen leveys on 100 metriä runkojohdosta.

Kylät halkaisee valtion omistama ja ylläpitämä litalantie (yhdystie 2853), jonka varrella on kevyen liikenteen väylä Kalvolan kirkolle asti. Tie on asfaltoitu. Myös moottoritie, vanha kolmostie eli Kalvolantie sekä Kotkajärventie ovat valtion teitä. litalan asemakaava-alueella liikenneväylät ovat em. teitä lukuun ottamatta kunnan ylläpitämiä katuja. Keikkalan kylän pienet tiet ovat puolestaan yksityisteitä, joista vastaa tieoikeutettujen muodostama tienhoitokunta. Hämeenlinnan seudun kestävän ja turvallisen liikkumisen liikenneturvallisuussuunnitelmassa litalantien kevyen liikenteen jatkaminen Kalvolan kirkolta Keikkalan kylälle asti on luokiteltu toiseen kiireellisyysluokkaan. Väylän suunnittelusta ja mahdollisesta rakentamisesta vastaa Uudenmaan ELY-keskus. Ensimmäiseen kiireellisyysluokkaan toimenpideohjelmassa on ehdotettu kolme pienempää liikenneturvallisuuden parantamistoimenpidettä, joista merkittävin on hidasteen rakentaminen litalantien ylittävälle suojatielle koulun kohdalla. Myös tämän yleistä tietä koskevan toimenpide-ehdotuksen toteuttamisesta vastaa ELY-keskus.

Gasum Oy:n maakaasuputki kulkee Kalvolantien eli vanhan kolmostien suuntaisesti tien pohjoispuolella. Siitä haarautuu litalantietä pitkin liittymä litalan keskustaan. Maakaasuputki on tien eteläpuolella.

Yllä: Äimäjärven ympäristön maaston korkeussuhteet on kuvattu värien avulla. Äimäjärvi on laaksossa, ja Vastamäkeä lukuun ottamatta kyläalueen maasto on verrattain tasaista. (Kuva Kehittämiskeskus Oy Häme / Sonja Hiiska)

Oikealla sivulla: Maaperän maalaajat on esitetty eri väreillä. Rakentamiseen hyvin soveltuvat moreenimaat on pääasiassa jo rakennettu. Kylän laajenemissuunnissa on vastassa vain savea. (Maaperäaineisto Geologian tutkimuskeskus)

2.4. Maasto ja maaperä

Koko Kalvola on pinnanmuodoiltaan varsin vaihteleva. Äimäjärvi, Keikkala ja littala sijaitsevat järven luode-kaakko-suuntaisessa laaksossa kahden moreenimäen välissä. Kyläalueella maasto on korkeimmillaan littalan Vastamäessä, joka sijaitsee moreeniselänteen kaakkoisrinteessä. Myös Keikkalan vanha kylä sijoittuu selänteen etelärinteeseen rantapelloja korkeammalle. Muuten maasto on laakeaa ja melko tasaista, ja se laskee loivasti Äimäjärveä kohden etelä-lounaaseen. Maastossa on paikallisia maankohoamia mm. Turkinmäessä, Käikiänniemessä ja Könnölänmäessä.

Laakson maaperä on pääosin savea, jota moreeniselänteet reunustavat. Savi on hyvää viljelysmaata mutta rakennusmaana haasteellista. Paikallisten maankohoamien maaperä on myös moreenia, ja lähes kaikki loiva moreenimaa onkin otettu jo rakentamiskäyttöön sekä littalassa että Keikkalassa. Aivan Äimäjärven rannassa esiintyy myös rakentamiskelvotonta liejua.

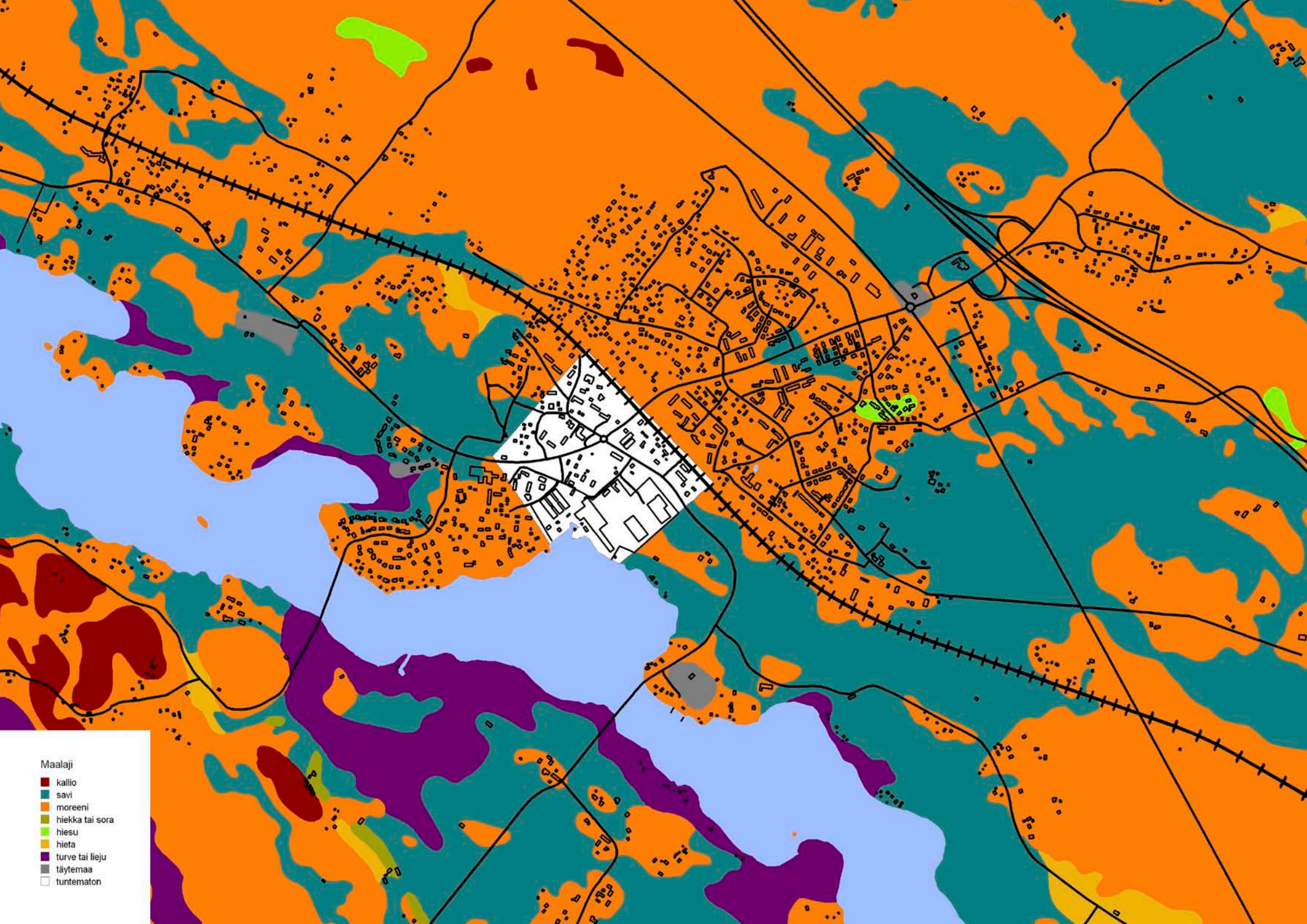
2.5. Arvot

Maisema

Kalvola kuuluu laajaan maisema-alueeseen, jonka ydin on Vanajavesi ja Äimäjärvi. Pitäjä on rakentunut Äimäjärven koillisrannalle ikivanhan maantien varteen, joka johtaa Hämeenlinnasta Toijalaan. Isojako loi perustan Keikkalan kulttuurimaise-

malle, jossa vaihtelevat rakennusten tiivistymät sekä avoin peltomaisema. Maisema jatkuu yhtenäisenä Sittalaan ja Niemen kartanolle. Maantien varteen rakennetut maatalot pihapiireineen muodostavat rakennetun maiseman selkärangan. Kapeat ja pitkät tilukset sijaitsevat kohtisuorasti tiehen nähden ja tilan rajat piirtyvät rantapelloille rantaan johtavina teinä, ojina ja puuriveinä. Äimäjärven rannalle syntyi 1900-luvun alussa huvilayhdyskunta. Turkinmäen entinen mäkitupalaisalue sijaitsee metsäisellä kumpareella. Alueen rakennettu ympäristö on pienimittakaavaista ja maastoa mukailevaa.

Keikkalan kylämaisemassa erottuu kaksi erilaista maisemakokonaisuutta: maantie littalan rajalta entisen kanttorilalle (littalantie 340) sekä maantie kanttorilasta vanhainkodille, Sittalan rajalle. Edellisessä viljelysmaisema on avoin, ja maisemassa polveleville mäenkukkuloille rakennetut talot sekä hautausmaa erottuvat puustoisina saarrekkeina. Maisemaan kuuluvat puukujanteet, jollainen on mm. hautausmaalla ja Hommosella. Jälkimmäinen alkaa kanttorilan kohdalla maantien kaartuessa mäkeen. Tien varressa, tien pohjoispuolella on tiiviitä maalaistaloryhmiä umpinaisine pihapiireineen. Rantapellot ovat olleet avoimia myös kylän kohdalla, mutta ne ovat nyttemmin pusikoituneet niin, että järvi on kadonnut näkyvistä lähes kokonaan.

Maalaji

- kallio
- savi
- moreeni
- hiekkatai sora
- hiesu
- hieta
- turvetai lieju
- täytemaa
- tuntematon

Kulttuurimaiseman elementtejä. Hautausmaan keskiaikainen kivisakaristo on pitäjän vanhin rakennus. Keikkalan rantapelloilla tilarajat piirtyvät rantaa kohti suuntautuvina teinä, ojina ja puuriveinä.

Koko Äimäjärven ranta-asutus ja viljelymaisema on merkitty maakuntakaavaan maakunnallisesti arvokkaana maisema-alueena. Rajausta pitää sisällään myös litalan Kyyhkysenniemen ja Könnölänmäen. Valtakunnallisesti arvokkaan Sääksmäen-Tarttilan maisema-alueen rajausta on Kalvolan kohdalla tiukempi jättäen ulkopuolelle mm. koko litalan. Alue on erittäin laaja, lähes 9000 hehtaaria ja ulottuu Äimäjärven Kontuniemestä, Keikkalan, Sittalan ja Saarioispuolen kautta Vanajaveden ylitäten Valkeakosken Sääksmäelle.

Muinaismuistot

Erittäin lukuisat kiinteät muinaisjäännöslöydöt kertovat ikivanhasta kulttuurista. Alueen asutus on jatkunut katkeamattomana esihistorialliselta ajalta lähtien. Rautakautisia kalmistoja tai kiviröykkiöitä sijaitsee Kurkilahden mäellä, Hommosenkärjessä, Käikiänniemessä sekä litalan urheilukentällä. Käikiäntien varressa sijaitsee Kylä-Hakkarin rautakautinen kuppikivi. Orjanhirren, Sauvalan ja litalan vanhat kylätontit tai asuinpaikat ovat historiallisen ajan muinaisjäännöksiä.

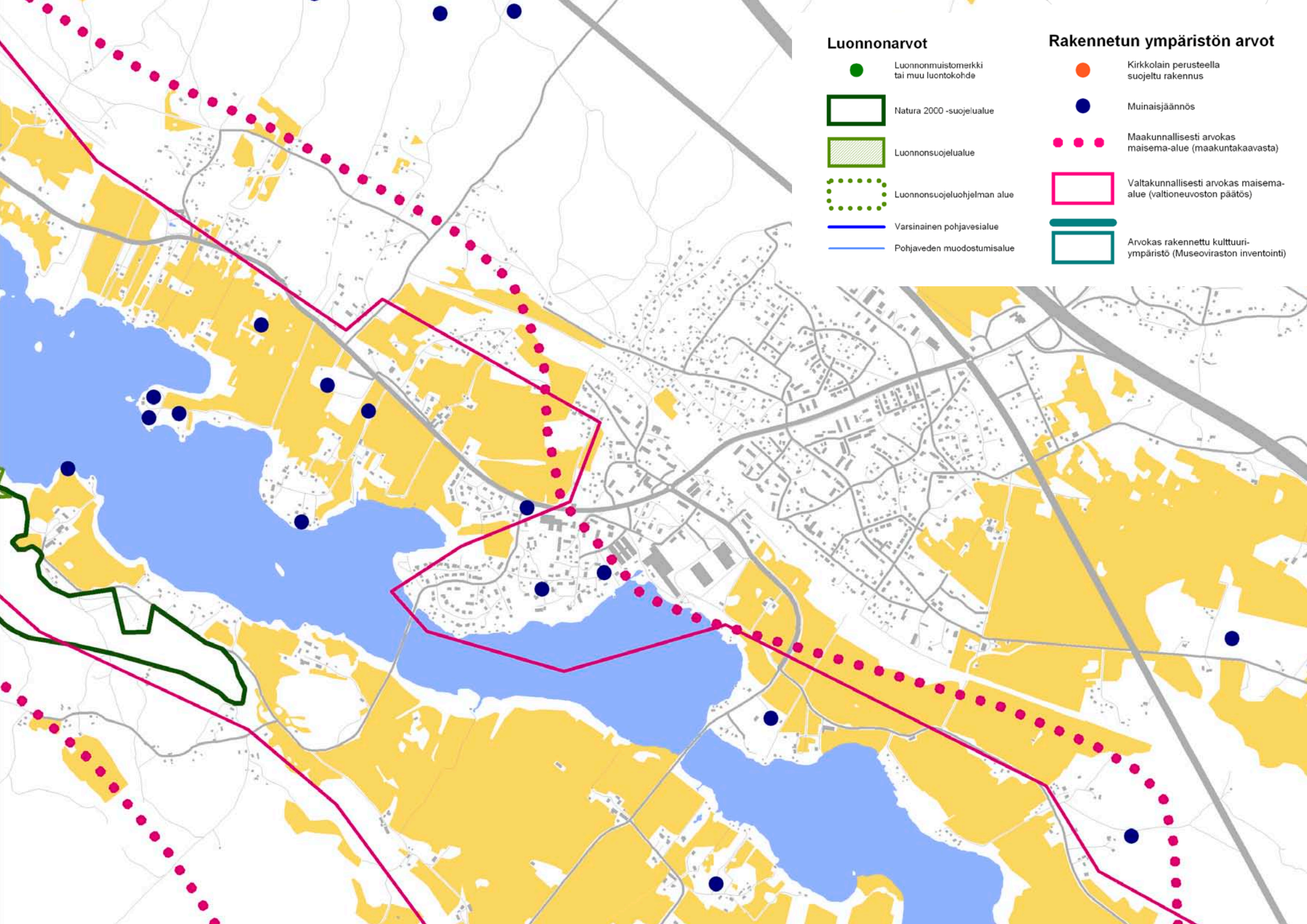
Luonto

Kalvola kuuluu itäosiltaan Vanajaveden laaksoon sekä länsi- ja keskiosiltaan Hämeen järviylänköön. Pitäjä kuuluu myös Kanta-Hämeen lehtokeskuksen vaikutus-

piiriin. Vanajaveden ja Äimäjärven rannat ovat vankkaa viljelysseutua, joiden maisemia leimaa vauras hämäläinen maatalouskulttuuri. Harvinaiseksi käyneitä perinnetähtämaakohteita löydyt Kalvolasta jopa 14. Äimäjärven luoteispään alueella on useita perinnetähtämaakohteita, luonnonmuistomerkkejä, arvokas vanha metsän kohde sekä arvokas kalliialuekokonaisuus, johon liittyy metsälehtymetsikkö ja lehtojensuojelualue.

Kalliomaan-Tulikallion alue sijaitsee Äimäjärven lounaisrannalla ja näkyy Äimäjärven sekä rantapelltojen yli Keikkalan kylälle. Alueelta on löytynyt uhanalaisia ja harvinaisia kalliokasvilajeja ja myös uhanalainen liito-orava viihtyy siellä. Alue on Natura 2000-suojelualue. Kalliomaan rantalehdosta 14 hehtaaria on rauhoitettu valtakunnallisessa lehtojensuojeluohjelmassa. Käikiänniemen vastarannalla sijaitsevalla Tulikalliolla on myös lehtomaista metsää. Alueella kasvaa 35 metsälehtymuksen muodostama metsikkö, ja se on kehittymässä metsälain tarkoittamaksi luontotyyppiksi.

Keikkalan kylässä sijaitsevat Mönkön entiset mullihaat, joissa on säilynyt niittylajistoa siitä huolimatta, että perinnetähtämaakohtien hoito on lakannut kymmeniä vuosia sitten. Muita alueen perinnetähtämaakohteita ovat Sittalan Apalan haat, Käikiänniemen katajikko ja Hommosensaaren hautakumpu. Kaskenmäki Keikkalan pohjoispuolella on Natura 2000-alue. Alueel-

Hunaja-aitta ja kaksi muuta samanlaista jälleenrakennuskauden tyyppipientaloa perustuvat ilmeisesti Alvar Aallon Ahlström Oy:lle suunnittelemaan A-A-järjestelmään. Orvon tilan kivinavetan muutos lasimuseoksi on mielenkiintoinen, paikallinen arkkitehtuurikohde. (Kuvat Kehittämiskeskus Oy Häme / ylempi kuva Laura Vuoma, alempi kuva Jorma Jämsén)

la sijaitsee vanhaa metsää, joka on mm. kannaltaan taantuneen pohjantikan elinympäristöä. Alueelta on kartoitettu yli 100 kovakuoriaislajia, mm. sarvijääriä ja vanhojen korpimetsien harvinainen lyhytsiipislaji. Lisää tietoa pitäjän luonnosta löytyy Kalvolan luonto-oppaasta (Jutila Heli & Harju Hannu, 2004: Kalvolan luonto-opas. Ympäristöosaston julkaisuja 29. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosasto).

Rakennusperintö

Littalan ja Keikkalan alueilla on runsaasti maakunnallisesti arvokasta rakennusperintöä. Yksi merkittävimpiä on littalan lasitehtaan teollisuusmiljö, johon kuuluu itse tehtaan lisäksi tehtaan henkilökunnalle rakennuttamat palvelurakennukset ja asunnot. Museovirasto oli luokitellut lasitehtaan valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi ympäristöksi (ns. RKY-alue) vuodesta 1993 vuoteen 2009 asti, jolloin se tippui listalta uudessa inventoinnissa. Lasitehtaan varhaisajoilta on säilynyt kaksi punaista työväenasuinrakennusta. Tiiliset, valkoiseksi rapatut konttorirakennus ja pottituvan nimellä tunnettu muottiverstas ovat näitä uudempia. Lisäksi Könnölänmäessä sijaitsee 1920-30-lukujen työväen vuokra-asuntorakentamista edustava kokonaisuus, johon kuuluu oleellisesti yhteinen, rajaamaton pihamaa.

Könnölänmäellä sijaitsee myös kol-

me arkkitehti Aarne Ervin suunnittelemaa jälleenrakennuskauden omakotitaloa, jotka lasitehdas rakennutti toimihenkilöiden perheiden työsuhdeasunnoiksi. Ervin suunnittelemaan kokonaisuuteen kuuluu myös säilynyt nuorisotasuntola piharakennuksineen. Toinen lasitehtaaseen liittyvä jälleenrakennuskauden kokonaisuus ovat littalantien varressa sijaitsevat 'peltotalot' tai 'Aalto-talot'. Rakennukset perustuvat ilmeisesti arkkitehti Alvar Aallon Ahlström Oy:lle 1930- ja 40-lukujen taitteessa suunnittelemaan A-A-järjestelmään. A-A-järjestelmän rakennukset olivat Suomen ensimmäisiä tehdasvalmisteisia pientaloja.

Lasimäki syntyi 1960- ja 70-lukujen taitteessa lasiturismin keskuksiksi. Rakennuksista arvoikkaimmat ovat Orvon tilan päärakennus 1800-luvulta (ns. vihreä talo) ja lasimuseoksi vuonna 1971 arkkitehti Juhani Kivikosken suunnitelmien mukaan muutettu kivinavetta vuodelta 1909. Entinen ravintola Puntteli on paikalle 1980-luvulla siirretty Kyyhkysen talon vanha riihi. Juhani Kivikosken suunnittelema entinen lasimyymälä, nykyinen Lasimäen ravintola, on rakennettu vanhemman rakennuksen graniittikivijalan päälle vuonna 1978. Myös arkkitehti Lars Sonckin suunnittelema entinen kunnantalo vuodelta 1910 kuuluu tehdasympäristön kokonaisuuteen. Rakennus on alun perin lasitehtaan johtajan asunto ja nykyään siinä toimii Kettuki ry:n littalan

taidetalo. Lasitehtaan ympärille syntyneen kokonaisuuden uusinta kerrostumaa edustaa uusi lasimyymälä 2000-luvulta.

Myös Keikkalan ja Sittalan kulttuurimaisemassa on arvokasta rakennusperintöä. Keikkalan rakennuskanta on pääosin peräisin vuoden 1918 sisällissodan jälkeiseltä ajalta, sillä paljon Keikkalan rakennuksia, mm. kirkko ja seuraintalo, tuhoutui peräntymistaisteluissa. Leipälä oli yksi harvoja Keikkalan taloja, jotka säästyivät hävittämiseltä Klingen ja Pihlajamäen mäkitupa-laismökkien lisäksi. Leipälän päärakennus on 1800-luvun lopulta, ja talouskeskukseen kuuluu suuria perinteisiä talousrakennuksia. Greijula ja Vinnilä (Pisso) ovat Keikkalan vanhoja kantatiloja, joiden rakennukset sijaitsevat tiiviissä taloryhmässä ja muodostavat tyypillisiä Keikkalan raittia reunustavia pihapiirejä. Greijulan päärakennus on vuodelta 1850. Vanhainkodin itäpuolella on joukko 1800-luvun perinteisiä asuin- ja talousrakennuksia. Tien eteläpuolella sijaitseva Tallimäen aitta esiintyy maalauksessa jo vuonna 1857.

Hautausmaan keskiaikainen kivisakaristo on 1400-luvun lopusta tai 1500-luvun alusta, ja se on liittynyt paikalla sijainneeseen puukirkkoon. Sakariston pohjoispäädyssä on hämäläistyyppistä koristelua tiilistä. Sakariston ympärillä on vanha hautausmaa, jonka tiilinen porttirakennus on 1900-luvun alusta. Nykyinen kirkko on

arkkitehti Ilmari Launiksen suunnittelema ja valmistui 1921. Kiviharkoista rakennettu kirkko on tunnettua Kalvolan graniittia, kuten Eduskuntatalokin. Kirkon vieressä sijaitsee hirsinen pitäjänmakasiini vuodelta 1857, joka toimii kotiseutumuseona. Kirkkomaisemaan kuuluu myös kirkkoherranpappila vuodelta 1901, jonka pihapiiriin kuuluvat vanha väentupa 1800-luvulta, tiilinavetta vuodelta 1879 ja hirsinen makasiini.

Keikkalan vanhaa huvila-asutusta edustavat arkkitehti Lars Sonckin lasitehtaan johtajalle suunnittelema vuonna 1910 valmistunut Tonttula Hommosenkärjessä sekä 1800-1900 -lukujen vaihteesta periytyvä Ivar Wiskmanin huvila Tonttulan luoteispuolella. Huvila-asutusta on myös Kyyhkyseniemessä, mm. Kotaranta ja Kausti.

Sauvolan vanha kansakoulu, nykyinen litalan koulu on aloittanut toimintansa 1872. Myöhemmin laajennetun puisen koulurakennuksen vanhin osa on tältä ajalta. Kivinen, kolmikerroksinen koulu rakennettiin 1950-luvulla ja laajennettiin yhtenäiskouluksi 2000-luvulla. Kyyhkysen vanha sotilasvirkatalo mäellä koulun lounaispuolella on kahdesta paritupa-asuinrakennuksesta, aitoista ja tallista muodostuva eheä kokonaisuus, jossa rakennusten keskelle jää suljettu piha. Pihapiiri on Kalvolan vanhinta asuttua aluetta. Tilasta on ensimmäinen kirjallinen maininta vuodelta 1506. Alipyntinki on vuodelta 1793 ja uudempi päärakennus

Ilmari Launiksen suunnittelema Kalvolan kirkko 1920-luvun alusta (ylempänä) on esimerkki paikallisen graniitin käytöstä. Greijulan tila on Keikkalan kylän vanha kantatila ja edustaa kylälle ominaista rakentamista. Päärakennus on vuodelta 1850.

Yllä: Keikkalan kylä oli Kalvolan keskus aina 1900-luvun puoliväliin saakka, mikä käy ilmi mm. kuninkaankartasta vuodelta 1800, jossa pitäjän nimi Kalvola on merkitty hau-tausmaan tienoille. (Kuva kirjasta Alanen, Timo: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805, Suomalaisen kirjallisuuden seura 1989).

Oikealla sivulla: Vuoden 1954 peruskartassa näkyy, että litalantien nykyinen linjaus on syntynyt vasta 1900-luvun loppupuoliskolla. Nykyisen tielinjauksen ympärille ole rakennusten sijoittelusta jotuen syntynyt katutilaa. (Kartta Lasimäki-Oikola rakennuskulttuuriselvitys, alkuperäinen lähde Maanmittauslaitoksen arkisto)

Oikealla: Olemassa olevasta rakennuskannasta tehty tarkastelu, joka osoittaa kylien rakentumista eri vuosikymmenten myötä.

1800-luvun puolivälistä. Pitkä aitta ja kellariaitta ovat 1700-luvulta. Lisäksi Orjanhirren vanhan kylän taloja ovat Hukari ja Huti.

Rautatiearkkitehtuurin vaikutus, ns. nikkarityyli, näkyy litalan ja Keikkalan vanhemman rakennuskannan listoituskoristelussa. Alueen rakennuskannasta löytyy myös jugendin vaikutteita. Vastamäen maakunnallisesti arvokas pientaloalue on syntynyt kaavoittamattomalle maalle 1800-luvun lopulta lähtien. Numminmäki moottoritien pohjoispuolella on melko yhtenäinen jälleerakennuskauden omakotitaloalue.

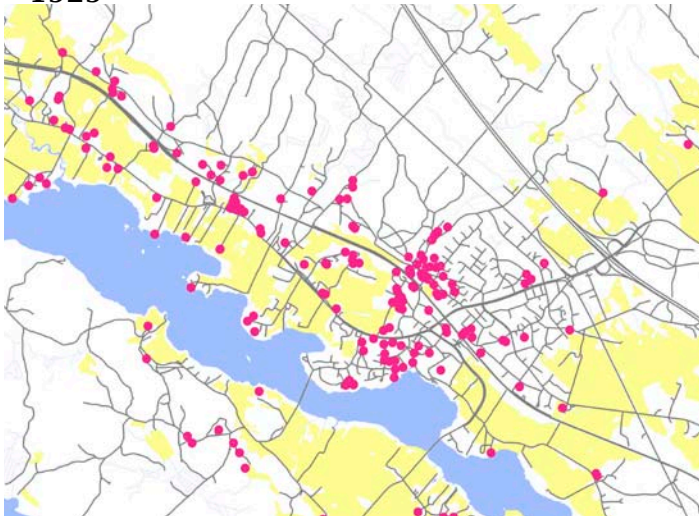
2.6. Historia

litalantie on ollut käytössä jo viimeistään 1400-luvun alussa Hämeenlinnasta Toijalaan johtavana maantienä. Kirkonkylä oli toiseen maailmansotaan asti Kalvolan pitäjän keskus - varhaisissa asiakirjoissa Keikkalaa on ilmeisesti käytettykin koko pitäjän nimenä. Keikkalassa oli keskiajalla seitsemän taloa.

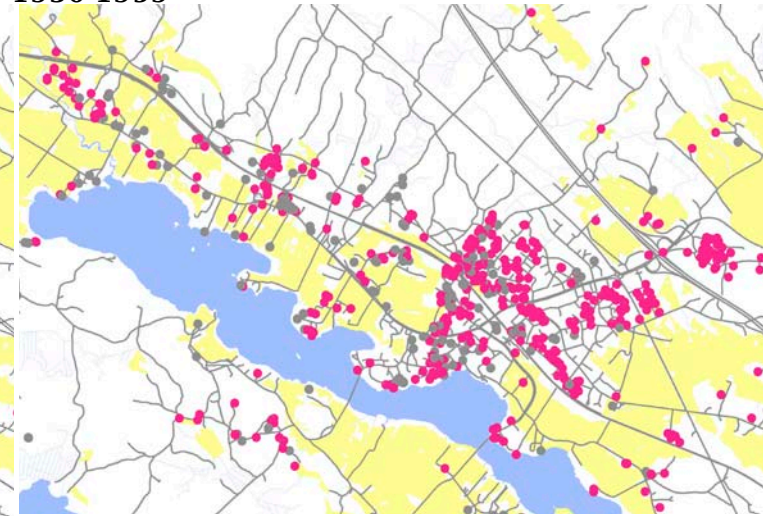
Isojako 1700-luvun loppupuolella muutti kylärakenteen, sillä talot siirrettiin pois keskiaikaisilta paikoiltaan. Turkinmäen ja Vinniläntien mäkitupalaisalueet kuuluivat talonpoikaiskulttuuriin. Käikiänniemi oli vielä 1800-luvulla asumatonta rantahakamaata. Alueen rakentuminen alkoi 1900-luvun alussa. litalan ja Keikkalan välissä oli ennen kaksi muutakin kylää, Orjanhirsi ja Sauvala, jotka ovat sulautuneet litalaan mutta elävät edelleen paikannimissä. Vastamäen alue rakentui vähitellen, ilman suunnittelua 1800-luvun lopulta alkaen.

Hämeenlinna-Tampere -rautatien valmistuminen 1876 loi edellytykset litalan lasiteollisuuden syntymiselle. Tehdas perustettiin 1881, ja sillä on ollut vaikutuksensa Kalvolan pitäjän keskuksen siirtymiseen Keikkalasta, kirkon seudulta, litalaan 1900-luvun puolivälin tienoilla. Lasimäki rakennettiin 1970-luvulla muuttamalla Orvon vanha tila keskuksesi lasiturismille. litalan keskustan liikennejärjestelyjen muuttami-

- 1929

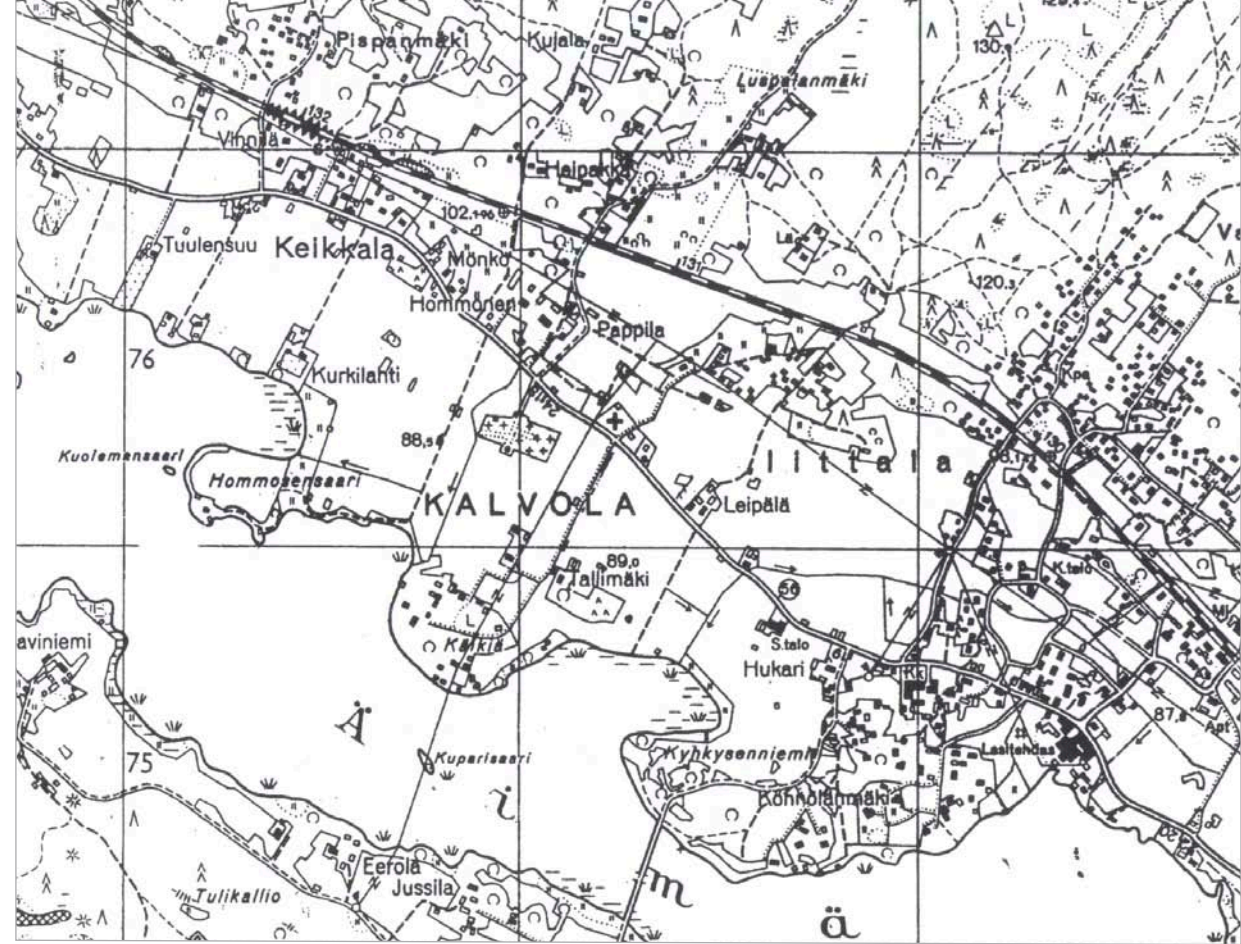

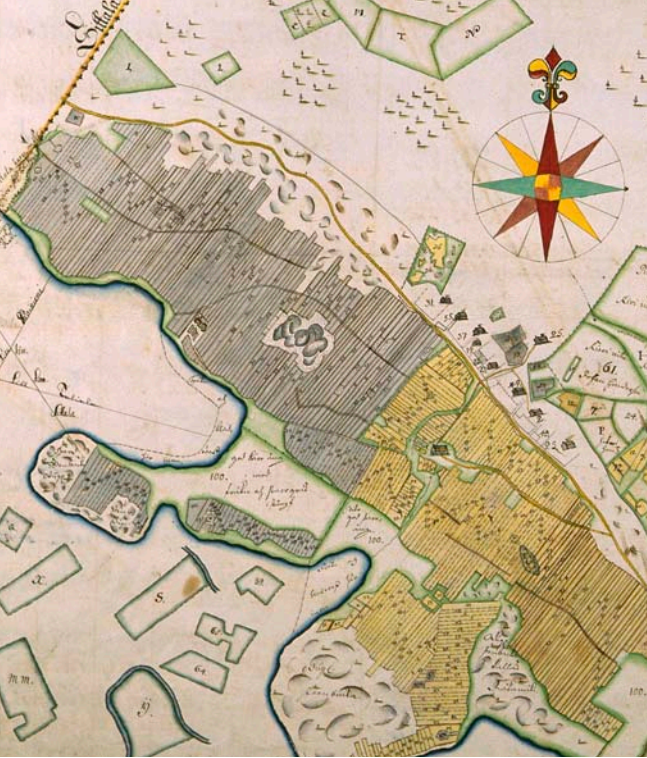
1930-1959

- Hämeen liitto: Rakennettu Häme - Maakunnallisesti arvokas rakennusperintö. 2003. Kustantaja Rakennustieto.

littalan alueella on voimassa eri vuosikymmenien asemakaavoja, joita on analysoitu tarkemmin seuraavassa luvussa. Asemakaavo-

Yllä: Niklas Avanderin vuoden 1698 kartassa Keikkalan kylän rakennusryhmä on piirretty kirkon seudulle. Nykyisen Keikkalan kylän kohdalla pohjoisessa ei ole rakennuksia, vaan kylä syntyi vasta isojaon myötä. Isojaossa Avanderin kartassakin näkyvät kapeat sarat järjesteltiin suuremmiksi, yhtenäisiksi omistussyksiköiksi. (Kuva www.vanhakartta.fi, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto)

Oikealla sivulla: Ote vuoden 1993 osayleiskaavasta.

tusta ohjaava Kalvolan-littalan osayleiskaava vuodelta 1993 kattaa aina Sittalasta Kutilaan ulottuvan alueen. Niin Kutilan kuin Keikkalan-kin puolella laajat alueet on merkitty kaavassa pientalorakentamisen laajenemista varten. Kaava perustuu väestöennusteeseen, jossa Kalvolan vuoden 2000 väkiluvuksi on oletettu 3700 henkeä. Toteutunut väkiluku on n. 300 henkeä pienempi, mutta kaavan toteuttamattomille alueille mahtuisi huomattavasti suurempi väestömäärä. Kaavaselostuksessa kerrotaankin, että asuinalueiden määrä on tarkoituksella ylimitoitettu, jotta taajaman laajenemissuunnissa olisi valinnanvaraa.

Osayleiskaavan mukaan littalantien linjaus suoritettaisiin Keikkalan kylän kohdalla rantapellojen läpi, ja rantapellot täytettäisiin pientaloalueella. Samoin Koko kirkonseutu tien pohjoispuolella on varattu pientaloalueille, jotka ulottuisivat Turkinmäestä nykyiseen taajamaan asti. Vain Leipälän pellot ja hautausmaan ympäristö on merkitty maa- ja metsätalous-alueeksi, mutta ei kuitenkaan maisemapelloiksi, mikä olisi valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella luonnollista. Keikkalan kylän vanha rakennuskanta on noteerattu ympäristön säilyttämismerkinnällä A/s.

Osayleiskaavan tavoitevuosi 2000 on ohitettu yli vuosikymmen sitten, ja on todennäköistä, että suunnittelun tavoitteet ovat osin muuttuneet. Esimerkiksi valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet tulivat voimaan valtioneuvoston päätöksellä kaksi vuot-

ta osayleiskaavan laatimisen jälkeen vuonna 1995, ja kaavoitusta ohjaavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet vuonna 2000. Sinänsä osayleiskaavaan Keikkalan kylään suunnitellut rakentamisalueet tuottaisivat varmasti miellyttävää asuinympäristöä, mutta ne ovat ristiriidassa erityisesti alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaan luonteen kanssa ja myös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa, joihin kuuluvat mm. yhdyskuntarakenteen eheyttäminen, henkilöautoriippuvuuden vähentäminen ja kulttuuriympäristön säilyminen. Osayleiskaavaa voikin näiltä osin pitää vanhentuneena.

Maakuntakaavassa vastaavia avauksia ei ole, ja littalaa ympäröivät viljelysalueet on katsottu siinä merkittäväksi yhtenäiseksi peltoalueeksi. Keikkalan vanha kylä on osayleiskaavan tavoin merkitty kyläalueeksi, jolla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön peruspiirteet säilytetään.

Virallisen kaavoituksen lisäksi Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtiopiskelija Samppa Hannikainen on tehnyt Sittalan ja Keikkalan kyliin tämän kyläkaavan kaltaista, epävirallista analysointia ja suunnittelua osana TTY:n Kylä - kyllä! -projektia vuonna 2004 sekä diplomityönään ”Polkuja - Keikkalan ja Sittalan kylien kyläsuunnitelma” vuonna 2009. Hämeen ammattikorkeakoulun Lepaan yksikkö on puolestaan laatinut toteuttamattoman keskustasuunnitelman S-marketin ja Lasimäen väliselle alueelle vuonna 2002.

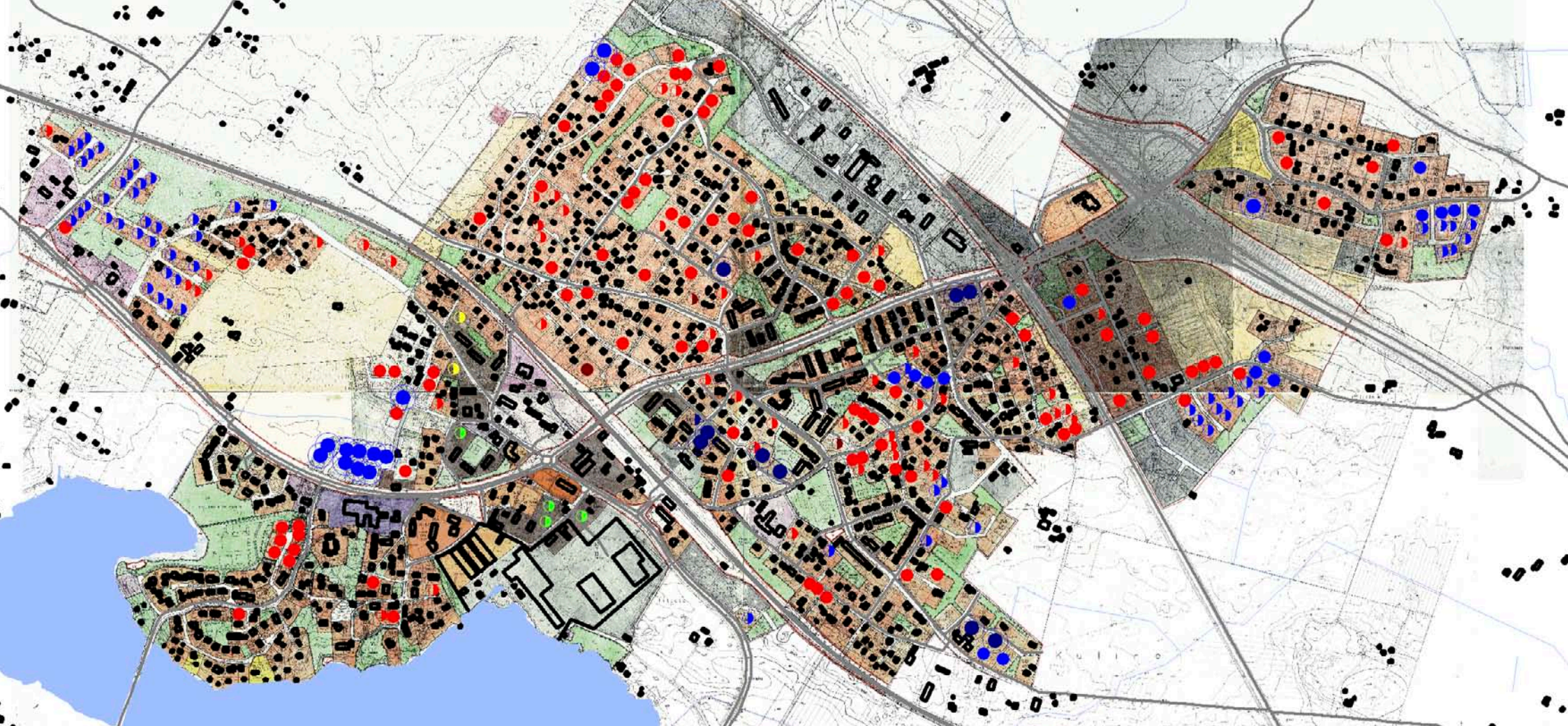
3. KEHITTÄMISTARPEET JA -KEINOT

3.1. Iittalan asemakaavan analyysi

Kyläkaavahankkeessa on analysointu Iittalan maankäytön nykytilanne. Taajamassa on voimassa eri-ikäisiä asemakaavoja. Suuri osa on 1990-luvun alusta, esimerkiksi Vastamäen kaava vuodelta 1991 ja Hepolan kaava vuodelta 1990. Iittalan keskustassa ja Lennissä voimassa on myös 1970-luvun kaavoja mm. vuosilta 1973 ja 1975.

Asemakaavatonteista hämmästyttävän suuri osa on rakentamatta, ja niistä 60% on yksityisessä omistuksessa. Rakentamattomat tontit tutkittiin karttatarkastelun avulla, joten on mahdollista, että jokunen vastikään rakennetun talon tontti on viereisen sivun kuvassa merkitty rakentamattomaksi. Tällaisten tonttien vähäinen määrä ei kuitenkaan vaikuta vapaiden tonttien suuruusluokkaan. Rakentamattomia tontteja on n. 250 kappaletta, joista yli 90% on omakotitontteja. Hämeenlinnan kaupungilla on

Iittalassa myynnissä heti rakennettavissa olevia teollisuustontteja 14 kappaletta, ja kaavoitettua varantoa löytyy saman verran. Rivitalotontteja on reilun tusinan verran, ja kerrostalotontteja periaatteessa kuusi. Monien tonttien ongelma on kuitenkin rakentamiskelpoisuus, sillä noin puoleen tonteista liittyy seikkoja, jotka estävät tontin suoran rakentamisen. Kyse saattaa olla esimerkiksi siitä, että kiinteistön ja asemakaavatontin rajat eivät ole samat, vaan ennen rakennusluvan myöntämistä tarvittaisiin kiinteistötoimituksia. Koko Turkimäen alueen kaavaa, jossa suuri osa kaupungin tonteistakin sijaitsee, on pidettävä vanhentuneena. Niinpä tonttien myynti ei ole mahdollista ennen asemakaavan päivittämistä. Numminmäen alueella kaupungin omistamat tontit ovat taas yli kolmen kilometrin etäisyydellä Iittalan yhtenäiskoulusta, jolloin pienimmät alakoululaiset olisivat jo koulukuljetusten piirissä. Alueen katuakaan ei ole rakennettu.

Kuvassa on littalan asemakaavayhdistelmä, jonka päälle on merkitty rakentamattomat asuintontit on ympyräsymbolein. Täysi ympyrä merkitsee heti rakentamisvalmista, asemakaavan mukaista tonttia ja puoliympyrä kaavoitettua, mutta ei vielä suoraan rakentamiskelpoista tonttia. Jos täysi ympyrä on vielä ympyröity kapealla viivalla, kysymys on kaupungin myynnissä olevasta tontista. Värien merkitykset ovat seuraavat:

tummansininen	kaupungin rivitalotontti	10 kpl, rakennettavissa 9 kpl
sininen	kaupungin omakotitontti	86 kpl, rakennettavissa 28 kpl
tummanpunainen	yksityisen rivitalotontti	3 kpl, rakennettavissa 1 kpl
punainen	yksityisen omakotitontti	142 kpl, rakennettavissa 97 kpl
keltainen	kaupungin kerrostalotontti	2 kpl, rakennettavissa 0 kpl
vihreä	yksityisen kerrostalotontti	4 kpl, rakennettavissa 0 kpl

littalan keskustan ilmettä. Ylempi kuva on otettu 80 metrin päässä litalantien ja Kotkajärventien liikeneympyrästä. Keskustan keskeiset maa-alueet ovat joko liikennealuetta tai joutomaata. Mitä ympäristö viestii? Onko Lasimäki kutsuva ensikertalaisen turistin silmin?

Kadut puuttuvat myös Kaarneenmäentien varteen kaavoitetulta, kaupungin omistamalta asemakaava-alueelta.

Monen muun maaseutukunnan tavoin litallassa kunta ei ole aina lunastanut katualueita ensimmäisen kaavoituksen yhteydessä, vaan etenkin Vastamäessä monet kadut sijaitsevat yksityisten kiinteistöjen mailla. Kunta ei ilmeisesti ole varsinaisesti rakentanut alueen katuja vaan ainoastaan noteerannut kaavassa jo olemassa olevat linjaukset, katuverkostoa siellä täällä hie-man laajentaen. Niinpä kaavaan piirretyissä kaduissa ja maastossa olevissa linjauksissa on käytännössä pieniä eroavaisuuksia, ja katuverkon laajennukset ovat usein jääneet rakentamatta. Kadunpätkien puuttuminen vaikeuttaa joidenkin tonttien rakentamista.

Vastamäen ja Lennin rakentamattomat tontit ovat pääosin yksityisessä omistuksessa. Vastamäessä monen vanhan talon pihapiiri muodostuu kahdesta kaavatontista, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on pienimmilläänkin yli 2500 m² ja tyypillisesti noin 40000 m². Erotettujen tonttien pinta-alat olisivat tuolloin 1250 - 2000 m². Rakentamaton kaavatontti on tietysti omistajalleen mahdollisuus, joka nostaa kiinteistön arvoa. "Turhista" tonteista voi kuitenkin olla myös taloudellista haittaa. Kunta voi periä rakentamattomista tonteista korotettua kiinteistöveroä, mitä Hämeenlinnan liitosalueilla ei tosin vielä tehdä - kanta-

kaupungissa kylläkin. Kuntaa ei hyödytä kaavoittaa tontteja, jotka eivät rakennu, sillä kaavoituksesta on tuolloin vain kuluja, joita ei koskaan saada takaisin kiinteistö- ja kunnallisverojen muodossa. Kun tontit kerran on kaavoitettu, kulut ovat jo syntyneet. Lähes puolen hehtaarin kiinteistöjen "vakiinnuttaminen" asemakaavamuu-toksella ei tunnu litalassakaan perustellulta, sillä taajaman nykyinen rakennettu alue on pinta-alaltaan noin 70% Hämeenlinnan itäiseen kantakaupunkiin nähden, mutta litalan asukasluku vain reilut 20% siitä, ja hyviä laajenemisalueita on taajaman ympäriltä enää vaikea löytää.

3.2 Keskustan kehittäminen

litalan keskustassa on tarjolla hyvät kunnalliset ja kaupalliset palvelut, mutta valitettavasti keskusta ei ole litalan viihtyisintä osaa. litalan lasiin liittyvät mielikuvat korkeatasoisesta designista eivät välity taajaman yleisilmeestä. litala on varsin tyypillinen 1900-luvun jälkipuoliskon liikennejärjestelyjen dominoiva maalais-taajama. litalantien nykyisen linjauksen rakentaminen on hävittänyt kyläkeskustan vanhan rakenteen ja rakennuskannan. Keskustan keskeisimpiä elementtejä ovat litalantie läpikulkuväylänä, sen kierto-liittymä, S-Marketin, ostoskeskuksen ja Lasimäen parkkipaikat sekä palo- ja linja-autoasemien kentät. Kylän keskeinen ra-

kennettu ympäristö on hajautunutta ja konveksitonta eli (kaupunki)tilaa muodostamatonta. Littalantien varren kerrostalot ja mm. Aalto-talot seisovat kulmittain tietä vastaan modernistisen, avoimen tilaperiaatteen mukaisesti. Rakennuskannasta tai kaupunkitilasta ei nouse liikennejärjestelyjä haastavia dominantteja. Uuden lasimyymlän myötä myös Lasimäki sulkeutuu littalantien suuntaan, sille ikään kuin selkensä kääntäen. Nykyisellään Lasimäen julkisivu ei kykene viestimään ohikulkijoille viihtyisästä sisäpihastaan.

Pieneksi taajamaksi littalan maankäyttö on poikkeuksellisen eriytynyttä: keskustatoiminnot, asuminen ja teollisuus sijaitsevat kukin omilla alueillaan toisistaan selkeästi erillään. Tehdas-yhdyskunta on syntynyt resurssien (vesistö ja rautatie) äärelle, jotka myöhemmin ovat muuttuneet myös kylää rajoittaviksi tekijöiksi. Nykyään pientä littalaa halkoo tai rajaa neljä luode-kaakko-suuntaista vaikeasti ylitettävää estettä: moottoritie, vanha kolmostie, rautatie ja Äimäjärvi. Hämmästyttävää silti, Äimjärven olemassaoloa ei pysty käytännössä lainkaan aistimaan littalan keskustassa, vaikka se on littalantieltä lähimmillään alle 300 metrin etäisyydellä. Lähes koko ranta kuuluu kuitenkin joko yksityisiin asuintontteihin tai lasitehtaan kiinteistöön. Käytännössä ainoa mahdollisuus järjestää littalan keskustalle rantayhteys on Lasimäen takana, lasiteh-

taan peltihallien kohdalla. Lasimäen yrittäjät näkevät, että rantayhteydellä on merkitystä alueen matkailulliselle houkuttelevuudelle. Rantapuisto - ellei uimarantakin - lisäisi viihtyisyyttä myös asukkaiden kannalta. Littalan keskustatoimintojen kompakti sijainti on positiivista, mutta radan pohjoispuolella sijaitsevat suuret asuinalueet ovat osittain jo melko kaukana ja puutteellisten yhteyksien päässä etenkin taajaman lounaislaidalla sijaitsevasta littalan yhtenäiskoulusta. Koululta puolestaan puuttuvat kunnon ulkoliikuntamahdollisuudet, sillä urheilukenttä ja uimaranta ovat koululiikunnan kannalta kannalta liian kaukana kaakossa, taajaman ulkopuolella.

Valitettavasti on helpompi listata taajaman kehityskohteita kuin esittää niihin hyviä ja ennen kaikkea edullisia ja toteuttamiskelpoisia ratkaisuja. Keskustaluoen kaupunkitilaton, liikenneväylän ehdoilla luotu perusratkaisu on varsin ongelmallinen lähtökohta kehittämistyölle, eikä ole korjattavissa pienin toimenpitein vaan vaatisi rohkeaa uudelleensuunnittelua. Miksi littalantien pitäisi olla Lasimäeltä länteen nykyisenkaltaisen nopea ja sujuva väylä ulos littalasta? Voisiko kaupunki muuttaa littalantien kaduksi ja linjata sen uudestaan kaupunkitilan muodostamiseksi? Onko taajamaan tulijoiden todella tärkeää kohdata liikenneympyrä, vai voisiko vastassa sen sijaan olla laidoiltaan raken-

Kultasuklaan herkkuja. Muidenkin iittalalaisten tuotteiden kuin lasin ja graniitin imago on kohdallaan. Entä taajaman?

Yllä: Puupihan talot sijoittuvat maaseudun rakentamiselle perinteiseen tapaan metsäisen kumppareen suojiin. Sininen julkisivuväri on vain perinnerakentamiselle vieras.

Alla: Pellolle rakentamista Keikkalassa. Tällainen rakennusten sijoittelu ei noudata Keikkalan kylän eikä maaseuturakentamisen ikiaikaisia perinteitä.

nuksin rajattu toriaukio, joka pysähdyttäisi kulkijan ja jäsentäisi taajamaa? Eikö piessä maalaistaajamassa jalkojen ja polkupyörän pitäisi olla ensisijaiset liikkumisvälineet, joiden käyttöä myös rakennettu ympäristö tukisi? Onko rautatieasemaa mahdollista kytkeä taajamarakenteeseen kiinteämmin täydennysrakentamisen avulla? Miten moottoritien ja vanhan kolmostien ympäristöä voisi kehittää edustavamaksi ja taajaman suuntaan jatkamista rohkaisevammaksi?

Kyläkaavahankkeen resurssien puitteissa nämä ilmaan heitetyt kysymykset jäävät edelleen ilman vastausta. Koska kylän keskustan keskeiset alueet S-marketin ja lasitehtaan välissä ovat joutomaata, keskustan rakennettua ympäristöä ei vielä ole lyöty peruuttamattomasti lukkoon vaan edellytyksiä uudelleensuunnittelulle on. Pirstaloitunut maanomistus kuitenkin vähentää suurella pensselillä luonnosteltavien ideoiden todellisia toteuttamismahdollisuuksia, mistä esimerkkinä on Kalvolan kunnan Hämeen ammattikorkeakoulun Lepaan yksiköltä tilaama, toteuttamatta jäänyt keskustasuunnitelma vuodelta 2002.

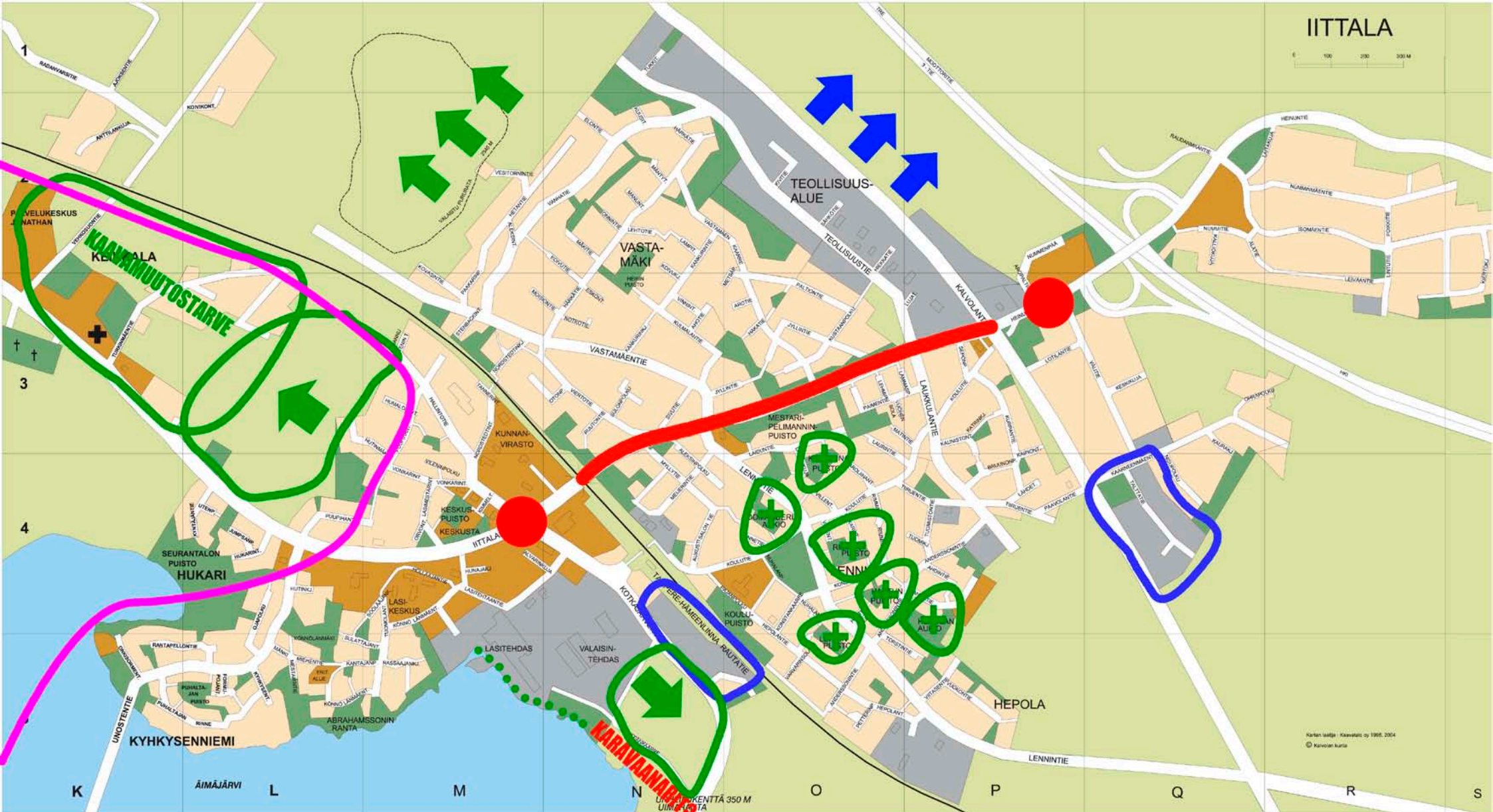
3.3. Iittalan ja Keikkalan rajapinta

Iittalan taajaman raja Keikkalan suunnassa on tällä hetkellä ilahduttavan selkeä. Puupihan asuinalue toimii hyvänä taustana avaralle maisemapellolle, sillä sen

rakentunut osa on sijoitettu maaseudulle tyypilliseen tapaan metsäiselle kumppareille. Vielä rakentamaton, tasamaastoon sijoittuva osa kiinnittyy puolestaan taajaman olemassa olevaan rakenteeseen. Kaupunki omistaa taajaman rajalla olevan maisemapellon Iittalantien pohjoispuolella. Maastonmuodoiltaan alue on alava ja sen maaperä on savea, kuten muukin peltomaan Iittalan ympäristössä. Jos kaupunki päättää kaavoittaa pellon, merkitsee se taajaman laajenemista maisemaan taajaman ehdoilla. On vaikea nähdä, että tasaiselle peltomaalle rakennettava uusi asuinalue voisi enää merkittävästi sopeutua maisemaan Puupihan tavoin, sillä se ei noudata maaseudun perinteistä tapaa sijoittaa rakennukset maisemaan maasto- ja maaperälähtöisesti. Kuitenkin jos mahdollinen omakotitaloalue suunnitellaan tiiviiksi, voidaan arvona nähtävä taajaman ja maaseudun selkeä raja edelleen säilyttää. Uuden alueen tulisi tällöin olla Puupihaa tiiviimpi, sen maisemaa vastaan sijoittuvan reunan muodostamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota ja reunan rakennusten värimaailma tulisi ohjata kulttuurimaisemaan sopivaksi rakennustapaohjein.

3.4. Turkinmäki, Käikiänniemi ja Keikkala

Turkinmäen asemakaava vuodelta 1968 edustaa 1960-luvun suunnittelukäsi-

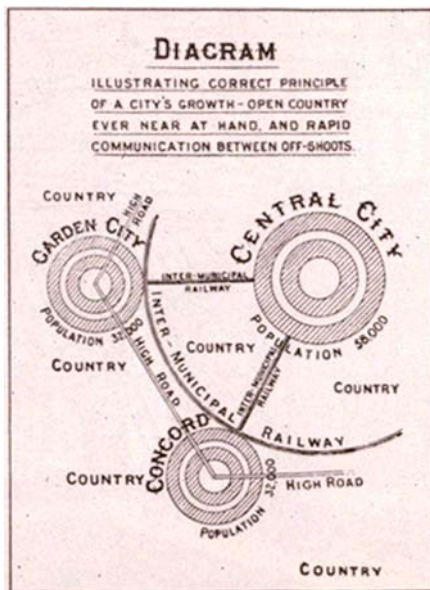

Sinisellä viivalla ympyröityjen teollisuusalueiden tontit ovat kaupungin omistuksessa, mutta eivät vielä myynnissä. Radan varressa oleva puolustaa paikkaansa, sillä melu ja tärinä rajoittavat asumisen sijoittamista paikalle. Sinisillä nuolilla merkitty teollisuusalueen laajenemissuunta valtateiden väliin ei oikein sovellu asumiseen,

mutta yrityksille sijainti olisi logistisesti hyvä, jolloin Kaarneenmäntien rakentamattoman teollisuusalueen voisi muuttaa asuintontteiksi. Vihreät nuolet ja ympyröidyt alueet esittävät mahdollisia asumisen laajenemissuuntia. Kantavaa maaperää on ainoastaan virkistysalueen suunnassa. Keikkalan suunnassa vastaan tulee savimaa

ja pinkin viivan kuvaama valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Kutisen suunta on maisemallisesti parempi. Lisäksi kirkon takana on asuinalueeksi maisemallisesti sopiva alue, joka vaatisi tosin kaavamuutoksen. Jos omakotitontit halutaan säilyttää suurina ja vehreinä, jätömaiksi jääneiden kaavapuistojen vähentäminen voisi

tarjota täydennysmahdollisuuksia vanhoilla alueilla. Punaisilla ympyröillä on kuvattu yleisilmeen parantamista tarvitsevat alueet: keskusta ja taajaman portti. Iittalan tien ympäristön tulisi punaisen viivan kohdalla rohkaista jatkamaan eteenpäin. Lisäksi kuvassa on esitetty rantareitti ja mahdollinen sijainti leirintäalueelle.

Ebenezer Howardin 1800-1900-lukujen vaihteessa kehittämä puutarhakaupunki-ideologia kuvaa jossain määrin litalan suhdetta kuntakeskus Hämeenlinnaan. Voisiko ajatusta vahvistaa ja kylää brändätä? (Kuva Wikimedia Commons)

tystä, jossa lähtökohtana on ollut olemassa mäkitupalaislaueen rakennusten täydellinen purkaminen ja liikenteellinen sujuvuus. Kaavaan piirretty katu noudattelee Turkinmäentien nykyistä linjaa, mutta sille varattu alue on viisi kertaa niin leveä (20 m) kuin tie nyt (4 m). Koska Turkinmäki on säilyttämisen arvoinen sellaisenaan, ei se välttämättä tarvitsisi edes asemakaavaa. Alue on jo rakennettu asemakaavamaisen tiheästi. Jos tilanteeseen ei haluta muutoksia, onko olemassa olevan tilanteen toteaminen asemakaavamuutoksella aidosti tarpeellista ja hyödyllistä? Nykyisen asemakaavan kumoaminen kuitenkin varmistaisi, etteivät menneisyyden liikennesuunnittelun haamut enää kummittelisi uhkailemassa Turkinmäkeä.

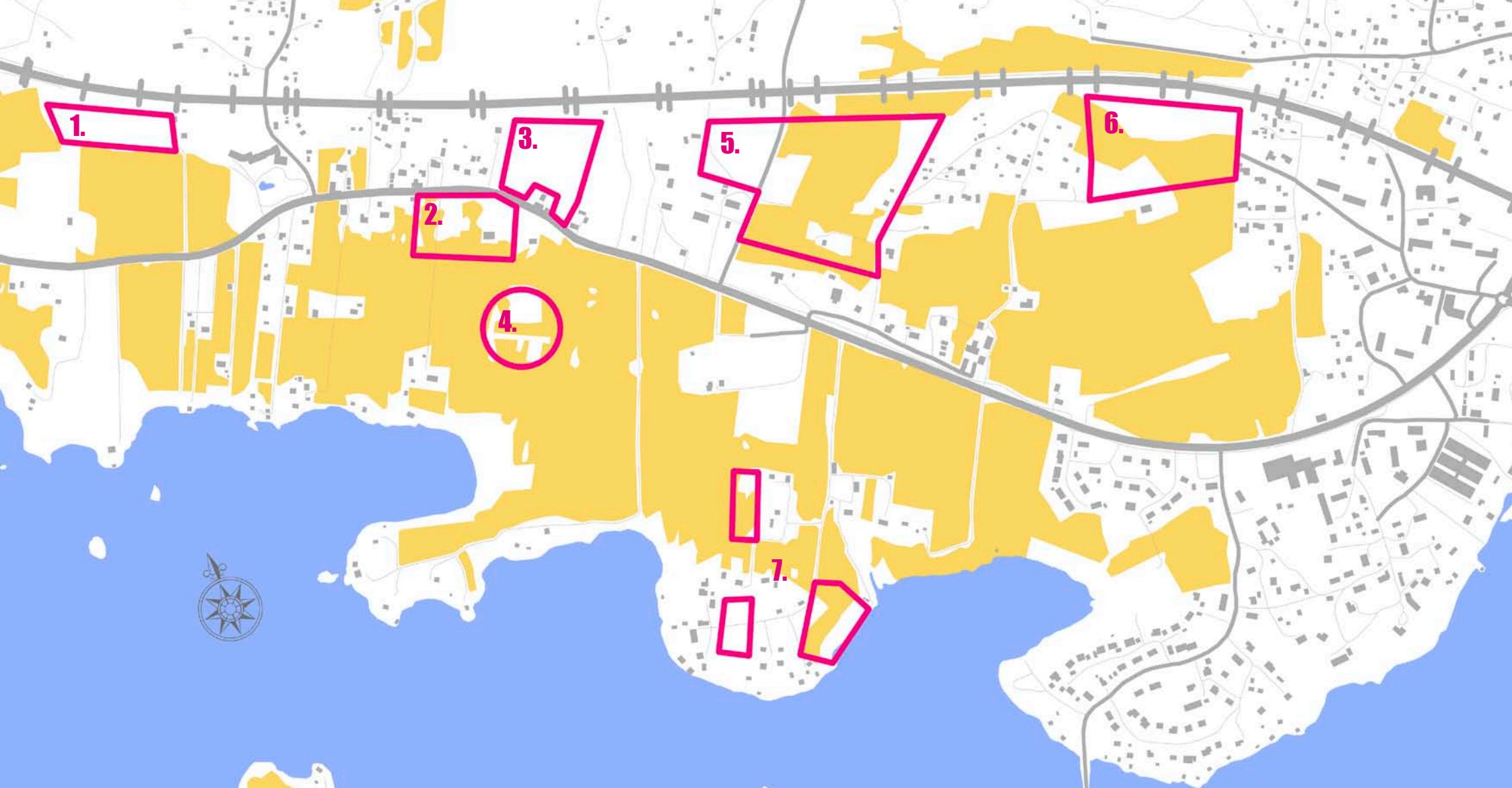
Käikiänniemen huvila-asutusta voidaan pitää Turkinmäen tavoin varsin "valmiina" alueena, jolla on kuitenkin joitakin täydennysmahdollisuuksia. Koska Käikiänniemi on ranta-aluetta eikä sillä ole rantakaavaa, edellyttää uusien rakennuspaikkojen muodostaminen lainsäädännön mukaan poikkeuslupaa ELY-keskukselta. Käikiänniemen yhdyskuntarakenteelliseen sijaintiin ja täydennysrakentamismahdollisuuksiin nähden asemakaavoitus vaikuttaisi ylimitoitetulta toimenpiteeltä. Rantojen kaavoitus on Kalvolassa pääosin tekemättä, ja Äimäjärvi on Kalvolan keskeisiä vesistöjä. Jos Äimäjärvelle jollain aikataululla

laaditaan rantayleiskaava, tulee Käikiänniemi käsiteltyä siinä yhteydessä.

Keikkalan kulttuurimaisemassa lähes kaikki hyvä rakennusmaa on jo otettu käyttöön. Litalan tavoin jatkuvasti liikennemääriltään kasvavan pääradan läheisyys rajoittaa rakentamisen sijoittamista Keikkassakin. Pääosin rakennuspaikkoja on löydettävissä jo olemassa olevien rakennusryhmien yhteydestä. Vanhasta rakenteesta erillisiä mahdollisuuksia on vain vähän, jos ollenkaan. Rantapelloille rakentamista on päässyt tapahtumaan vanhainkodin eteläpuolella, sillä alueella on muutama moreeniläntti. Peltorakentamisen leviäminen litalan suuntaan ei ole toivottavaa, eikä pelloilla hyvää rakennusmaata juuri olekaan.

3.5. Ideointi - puutarhakaupunki

Jokainen kyläkaava sisältää vähintään yhden erityisen idean, joka on erityisen potentiaalinen juuri kyseiselle kylälle. Litalan tapauksessa alueen omat ominaispiirteet synnyttivät ajatuksen ekologisesta puutarhakaupunginosasta. Puutarhakaupunki-ideologia syntyi jo 1800-luvun lopussa, ja sanalla tarkoitetaan omavaraista, suuremman kaupungin pienempää, väljempää ja vehreämpää "sisarkaupunkia", joka kytkeytyy keskuskaupunkiin raideliikenteen kautta siten, että väliin jää viher- ja maatalousvyöhyke. Määritelmä kuvaa jossain määrin litalaa jo nyt, mutta sitä

Erlaisia täydennysrakentamisvyöhykkeitä Keikkalassa ja niihin liittyviä haasteita:

1. Pellon takana, metsän reunassa on maisemallisesti hyvä paikka muutamalle talolle. Alue on vain niin lähellä rataa, että rakentaminen ei ehkä ole mahdollista.
2. Keikkalan kylää voisi laajentaa tien eteläpuolelle.

3. Kylän täydentäminen maltillisesti myös tien pohjoispuolella voisi olla mahdollista. Alueella on tosin Mönkön hakamaa, joka on perinnemaisemakohde.

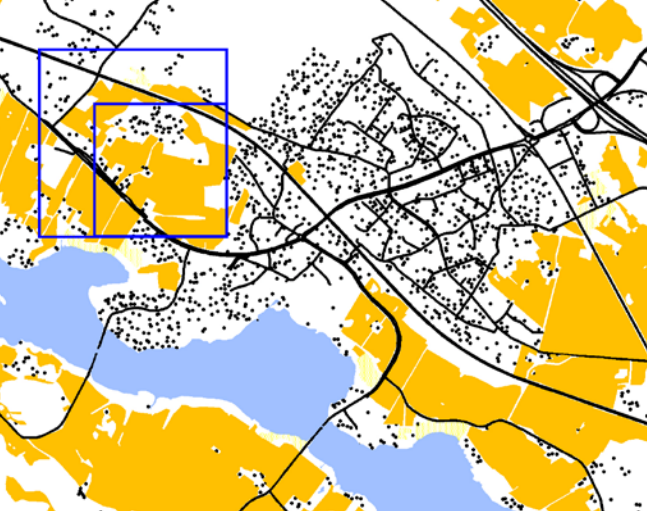
4. Pieni kukkula peltojen keskellä olisi maisemallisesti hyvä rakennuspaikka muutamalle talolle, mutta kukkula on rautakautinen kalmisto, mikä estänee rakentamisen.

5. Kirkon ja pappilan takana on suuri yhtenäinen alue, jonka rakentaminen ei vaikuta maisemaan sen arvoja heikentävästi. Osa alueen maaperästä on vain savea. Alueen kaakkoisosassa lienee liian lähellä päärataakin.

6. Turkinmäen yhteydessä olevassa metsikössä on maisemallisesti hyviä rakennuspaikkoja, eikä raken-

taminen sen taaksekaan pahentaisi maisemaa. Radan läheisyys saattaa muodostua ongelmaksi.

7. Käikiänniemessä on mahdollisuuksia täydennysrakentamiselle. Aivan rannassa maaperä on tosin huonoa ja niemen muinaislöydökset on huomioitava suunnittelussa.

littalan visio 2030 -hankkeessa asukasluvun kasvutavoitteeksi on luonnosteltu 1500 asukasta. Tämä tarkoittaisi nykyisen väkiluvun (2500) 1,6-kertaistumista.

Yllä olevassa kuvassa on esitetty 1500 asukkaan lisäämisen aiheuttama tilantarve. Suurempi sininen laatikko kuvaa tarvittavaa maata, jos rakentaminen sijoittuu kokonaan nykyisenkaltaiseen väljään omakotiasutukseen. Alueen pinta-ala on reilu 1,1 neliökilometriä.

Pienempi sininen laatikko kuvaa tilannetta, jossa puolet väestönkasvusta ohjautuisi olemassa olevan rakenteen sisään tiivistymisenä. Pinta-ala on tällöin n. 0,6 km².

voidaan vahvistaa suunnittelun kautta littalan kyläbrändin luomiseksi. Ajatus ekologisuudesta sopii yhteen myös littalan design-imagon kanssa - laadukas muotoiluhan vastustaa kertakäyttökulttuuria. Lasiin valmistus kuitenkin kuluttaa runsaasti energiaa korkeiden lämpötilojen vuoksi. Kyläkaavahankkeen harjoittelija, arkkitehtiopiskelija Toni Husu keksi kutkuttavan ajatuksen lasitehtaan prosesseissa mahdollisesti syntyvän hukkalämmön, "lasi-lämmön", hyödyntämisestä littalan kaukolämmityksessä.

Lähes jokaisessa kyläkaavahankkeen kylässä - niin littalassakin - on ehdotettu, että kylä voisi erottautua edukseen tarjoamalla suuria rakennuspaikkoja järvi- maisemilla. Totuus kuitenkin lienee, että lähes jokainen maaseutukylä niin Kanta-Hämeessä kuin melkein koko Suomessa pystyy tarjoamaan noita asioita. littalalla on käsissään hyvät ainekset aitoon erottautumiseen ja profiloitumiseen asuinpaikana, mutta brändätä voi vain olemassa olevaa. Osa brändistä syntyy henkisistä sisällöistä, mutta myös rakennetun ympäristön todellisuudella on merkityksensä brändästyön onnistumisessa.

3.6. Kyläkaava littalan visiohankkeen tukena

Kyläkaavahankkeen ollessa vielä meneillään Hämeenlinnan kaupunki käynnis-

ti Kehittämiskeskus Oy Hämeen kautta littalassa toisenkin kehittämishankkeen, littalan visio 2030-hankkeen, jolloin kyläkaavahankkeenkin painopiste siirtyi laajemmassa hankkeessa työskentelyyn sekä visiohankkeen tukemiseen. Visiohanke päättyy kyläkaavahankkeen jälkeen, vuoden 2012 lopussa. Hankkeissa tehdyn analysoinnin ja ideoinnin perusteella Hämeenlinnan kaupunki on päättänyt tilata konsulttityön koko Kalvolan sekä tarkemmin littalan yhdyskuntarakenteen kehittämisen tarpeista. Selvityksen tulisi valmistua samanaikaisesti littalan visio 2030-hankkeen kanssa. Kehittämiskeskus Oy Hämeen Luova tila -hankkeen puitteissa ohjaustoiminnan ja maisemasuunnittelun opiskelijat laativat taajamakuvaan kohentamiseksi ideasuunnitelman jo kesän 2012 aikana.

Kyläkaava-arkkitehti osallistui littalan visiohankkeen asumisen teemaryhmään. Teemaryhmä luonnosteli asukasmäärän kasvattamistavoitteeksi 1500 uutta asukasta, mikä merkitsisi nykyisen asukasluvun 1,6-kertaistamista. Kyläkaavahankkeessa laskettiin arvio tämän asukasmäärän tarvitsemasta pinta-alasta. Jos koko asukasluvun lisäys tapahtuisi väljän pientalorakentamisen kautta, tarvittava lisäpinta-ala olisi yli 1,1 neliökilometriä. littalan ympäristöstä, jossa maaperä- ja maisemaolosuhteet ovat haastavat, tuollaista pinta-alaa ei ole yksinkertaisesti löydettävissä. Väljä pientalorakentaminen ei laskelmassa tarkoita edes

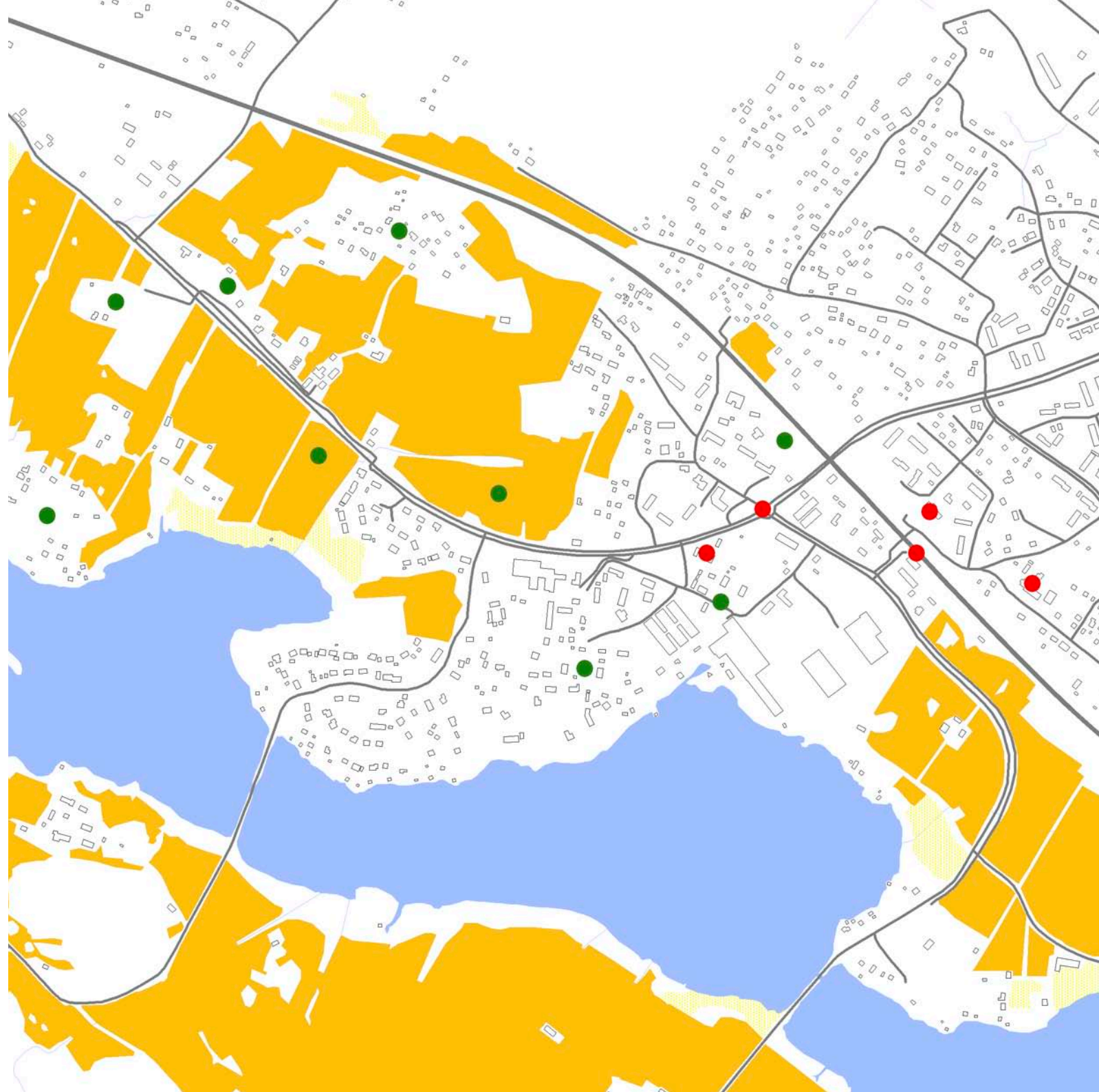
nykyisenkaltaisia 4000 neliömetrin rakennuspaikkoja, vaan noin 1500 neliön tontteja. Jos puolet 1500 asukkaan kasvutavoitteesta kyettäisiin ohjaamaan olemassa olevan taajamarakenteen sisään, tilantarve puolittuisi 0,6 neliökilometriin. Vaikka tilantarve olisi edelleen suuri, tällaisen laajenemispinta-alan löytäminen litalan taajaman eri laidoilta voisi olla realistista. litalan asemakaavoissa on riittävästi reserviä vastaanottaa 750 asukasta rakenteen sisään, mutta se vaatisi kaikkien teknisesti rakentamisvalmiiden tonttien (135 kpl) käyttöönottoa. Tämäkin ehto on kova.

Visioitu 1500 uutta asukasta 18 vuodessa merkitsee yli 80 uutta asukasta vuodessa. litalan asukasluku kasvoi 80:llä vuosien 1995 ja 2005 välissä. Uusi tavoite merkitsisikin, että ennen kymmenessä vuodessa tapahtunut kasvu saavutettaisiin jatkossa vuodessa - joka vuosi. Tavoitteet on hyvä asettaa korkealle, mutta varmaa on, että ilman maankäytön suunnittelua tuollaista kasvua ei voi tapahtua. Sitä ei myöskään voi tapahtua yksin Hämeenlinnan kaupungin maanhankinnan ja tonttitarjonnan kautta, vaan litalan taajaman on täydennyttävä myös yksityisille tonteille. Maaseudulla on totuttu ottamaan vastuuta oman kylän kehitymisestä, kun taas kaupungissa usein odotetaan kuntaa asioiden toteuttajaksi. Onko litala luonteeltaan jo liiaksi taajama, jotta sen maanomistajat voisivat tuntea intoa kylänsä kollektiiviseen kehittämiseen?

Kuva Kehittämiskeskus Oy Hämeen kuvapankki

Hyvää ja huonoa littalassa? Asukkaiden ryhmätyön perusteella karttaan on merkitty hyväksi (vihreä ympyrä) ja huonoiksi (punainen ympyrä) arvioituja paikkoja. Keikkalan kulttuurimaisemaan liittyy paljon hyviä arvoja. Littalan keskustan miljöössä on hyvää, mutta myös haasteita.

LIITE: 1. ASUKASILLAN RYHMÄTYÖN TULOKSET

Mikä on hyvää tällä hetkellä?

- + Lars Sonckin suunnittelema kunnantalo
- + Turkinmäen idyllinen miljö
- + kirkon ja hautausmaan miljö
- + perinteinen kylämiljö, kylämäisyys
- + tehdasmiljö ja vanha rakennuskanta
- + Käikiänniemen vanha ranta-asutus
- + vanha, avoin kulttuurimaisema
- + peltonäkymät koulun ja kirkon välillä tien molemmilla puolilla
- + järvinäkymät tieltä Äimäjärvelle
- + Käikiänmäen luonto katajineen
- + Orjanhirren alueen puistot
- + Turkinmäen itäkärjen puistoalue
- + luonto: vesistöt, metsät, marjamaat
- + yksityiset ja julkiset työpaikat
- + palvelut lähellä
- + pappilan majoituspalvelut (palvelukeskus Jonathan)
- + historia/kulttuurihistoria
- + asumismukavuus
- + turvallisuus
- + hyvä yhteistyöhenki
- + kalvolalaisuus
- + asenne, että uudetkin ovat tervetulleita

Mikä on huonoa tällä hetkellä?

- Aalto-talojen alueen kehittäminen
- rautatieaseman & vanhan meijerin alueen kehittäminen
- torialueen kehittäminen palvelemaan matkailua
- asumista tien varteen littalasta kirkolle
- urheiluhalli hallitsee maisemaa, pitäisi maisemoida
- urheilukentän valaistus on liian voimakas
- näkymän avaaminen kunnantalolle
- vajaakäyttöinen vanha yläaste uuteen käyttöön
- vesi ja viemäri halutaan Käikiänniemeen, Turkinmäkeen, Sittalaan
- huono siisteys, roskikset puuttuu
- ulkoilureitti / kevyen liikenteen väylä yksitoikkoinen tarvitaan uusi kiinnostavampi linjaus
- hautausmaan valaistus
- katuvalot tarvitaan Sittalaan asti
- Puupihan alueen koulun puoleinen osa saisi jäädä toteuttamatta ja se voitaisiin muuttaa puistoksi
- koulun pysäköinti- ja liikennejärjestelyt vaativat uudelleensuunnittelua
- Äimäjärvi ei näy, sen saisi tuoda esiin maisemassa
- Äimäjärven tila on huono, tarvitaan kunnostusohjelma
- Äimäjärven käyttöarvon parantaminen
- huono julkinen liikenne
- lisää putiikkeja
- vanhusten asuminen
- paikallisten tuotteiden myyntipiste puuttuu
- Kalvolan kirjaston tilat Lasimäellä huonot
- Lasimäki ei houkuttele lapsiperheitä, pitäisi kehittää siitä touhuilualue lapsille
- tarvitaan yhteistä me-henkeä
- yhteisöllisyyden puute
- työllisyys ongelma, tarvitaan yrittäjyyteen kannustamista

Tulevaisuus parhaimmillaan?

- + monimuotoinen, vireä littalan seutu, joka vastaa sekä luontoihmisen että modernin liikkuvan perheen elämän ja asumisen tarpeisiin
- + pienen kyläyhteisön ilme ja miljöö säilyvät muutoksista huolimatta
- + vireää asutusta, väkimäärä kasvaa
- + vanhat, historialliset pihapiirit säilyvät (tukea tarvitaan)
- + asumismuotoina omakotitalo, rivitalo ja puinen pienkerrostalo
- + vanhuksille kevyen palvelun palvelutalo keskustan palvelujen lähellä
- + toimiva infrastruktuuri
- + littala taidekylä
- + johtotähtenä matkailu
- + viherrakentaminen tukemaan matkailua
- + Rautatieaseman ja Lasimäen välillä yhteys & opasteet (myös englanniksi)
- + Lasimäeltä kävely-yhteys rantaan ja keskustaan
- + kirjasto Lasimäellä, turisteja palvelevana infokeskuksena
- + tapahtumia esim. joulumarkkinat
- + Viihtyisiä viheralueita, palvelevat sekä matkailijoita että paikallisia
- + Äimäjärvelle kunnostusohjelma ja rahoitus, arvokalakantoja hoidetaan
- + lähiliikunta-alueet hyvin hoidettuja
- + palvelut lähellä ja edullisia
- + oman kylän tuotteet saatavilla
- + toimiva kyläyhteisö

Tulevaisuus huonoimmillaan?

- ahdas betonikylä / lisää betonirakennuksia / rumia rakennuksia / kerrostaloja / tornitaloja
- kaikki pellonreunat täynnä tiheää asutusta
- nukkuva asuinlähiö
- teollisuustoiminta loppuu ja työpaikat katoavat
- melua tuottavaa, saastuttavaa teollisuutta
- pahin uhka lasitehtaan lakkauttaminen
- palvelut vähentyvät
- kaupunki unohtaa satelliittikylän
- rahat loppuu suunnitteluun
- turhaa byrokratiaa
- väki vähenee ja vanhenee entisestään
- väestökato

Keinot suotuisan kehityksen edistämiseksi ja uhkakuvien estämiseksi?

- * tarvitaan rohkeita avauksia
 - * kuunnellaan asukkaita & paikallisyhdistyksiä
 - * järjestetään yhteisiä katselmuksia ja tapahtumia
 - * vaikutetaan kyläkaavalla alueiden käyttöön ja rakentamiseen
 - * edistetään rakentamista ja alueiden siisteyttä
-
- * arkkitehti tutustuu ympäristöön perusteellisesti ennen kaavoitusta
 - * tarvitaan hyvää suunnittelua
 - * rakentamisen laadulle asetettava vaatimuksia (sopivuus vanhaan, arkkitehtuuri, tyyppi)
 - * joustava rakentamisen sääntely
 - * alueesta saatava kiinnostava mm. taloudellisesti
 - * vanhojen rakennusten korjaaminen
 - * infrastruktuurin parantaminen (vesihuolto)
 - * koko alueen mainostaminen ja keskitetty tonttimarkkinointi
 - * suurten tonttien tarjonta
 - * puuistutukset valmiiksi peltotonteille
-
- * säilytetään Kalvolan terveyskeskus
 - * lastenhoitoa oltava tarjolla riittävästi
 - * työpaikkojen säilyvyyteen ja asumisviihtyvyyteen kiinnitettävä huomiota

JULKAISUA OVAT TUKENEET

